

THE GREAT COLLECTION V

ค ปู ช นี ย บุ ค ค ล

ดร.บัว องภากรณ์

ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจ-การคลัง

ทรงสนะทางการศึกษา
และศาสนา

ผลงานและทรงสนะทางการเงิน-การคลัง
เผยแพร่เป็นชุดสะสมอมตะเป็นครั้งแรก

รวบรวมและเรียบเรียงโดย วิชากร เชียงกุล

กัมเม้งกาย

สำนักพิมพ์วิฑูรย์น.ส.พ."คู่แข่งธุรกิจ"รายสัปดาห์เฉพาะฉบับที่ 107 วันที่ 25-31 ม.ค. 36

ชุด ปู ช นี ย บุ ค ค ล

วรรณกรรมทางการศึกษาและศาสนา

ดร. ป๋วย
อิงภากรณ์

ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจ-การคลัง

รวมงานเลือกสรร ป่วย อังภากรณ์ นรรศนะทางการศึกษาและศาสนา

วิทยากร เชียงกุล
บรรณาธิการ

สารบัญ

คำนำของบรรณาธิการ	3
การศึกษา	16
การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม	43
ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ	57

คำนำบรรณาธิการ

เล่มนี้บรรณาธิการได้เลือกบทความที่แสดง “ทรรศนะทางการศึกษาและศาสนา” ของอ.ป๋วย เพื่อชี้ว่านอกจากจะได้ชื่อว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์แล้ว จริงๆ แล้วท่านเป็นนักการศึกษาและนักปรัชญาทางจริยธรรมที่สำคัญคนหนึ่งของไทย

ในช่วงทศวรรษ 2510 อ.ป๋วยมีงานสอน พูดและเขียนมากขึ้น เพราะท่านเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาคนรุ่นใหม่ เพื่อเตรียมตัวพวกเขาสำหรับการไปช่วยทำงานพัฒนาชาติบ้านเมืองอย่างมีสติปัญญาต่อไป แม้ว่าในช่วงก่อนปี 2507 อ.ป๋วยยังไม่ได้เข้ามาในวงการศึกษาโดยตรง แต่ท่านก็เป็นที่ยอมรับในฐานะนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และเป็นผู้ที่ให้ความสนับสนุนอาจารย์รุ่นใหม่ๆ และกิจกรรมทางวิชาการอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งเป็นสิ่งที่หาไม่ค่อยได้ในหมู่ข้าราชการชั้นสูงในสมัยนั้น

ในปี 2507 อ.ป๋วยรับคำเชิญของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ โดยที่ยังคงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารชาติพร้อมกันไปด้วย อ.ป๋วยซึ่งเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ว่าจะเป็นเรื่องมีมือที่สำคัญในการสร้างปัญญาชนที่มีคุณภาพไปช่วยพัฒนาประเทศ พยายาม

ที่จะขอลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารชาติ เพื่อที่จะไปทำงานเป็น
คณบดีเต็มเวลา แต่จอมพลถนอม นายกรัฐมนตรีก็พูดจาขอร้องให้ท่าน
คงอยู่ในตำแหน่งต่อไป กว้าว.ป๋วยจะลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคาร
ชาติได้ก็ในปี 2514 ถึงแม้จะทำงานบางเวลา อ.ป๋วยได้ปรับปรุงคณะ
เศรษฐศาสตร์ให้มีมาตรฐานทางการศึกษาสูงขึ้นมาตามลำดับ

การที่อ.ป๋วยลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
ไปดำรงตำแหน่งคณบดีนั้น ถ้ามองในสายตาของข้าราชการและชน
ชั้นสูงของไทยแล้ว ก็จะเห็นกันว่าตำแหน่งคณบดีเป็นตำแหน่งที่เล็ก
และมีเกียรติน้อยกว่าตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยอย่างไม่
มีทางเทียบกันได้เลย การตัดสินใจของอ.ป๋วยจึงสะท้อนให้เห็นว่าท่านเป็น
นักอุดมคติ และคนที่ไม่มีความทะเยอทะยานส่วนตัว อ.ป๋วยได้ทำงาน
ในตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยมาเป็นเวลา 12 ปี และม
ีความรู้ดีกว่าผู้ร่วมงานระดับรองๆ ของท่านสามารถทำงานได้ดีเท่ากับที่ท่าน
ทำได้ ในขณะที่คนมีความรู้ความสามารถในสมัยนั้นยังไม่นิยมไปเป็น
ผู้บริหาร หรืออาจารย์มหาวิทยาลัยกัน เพราะสถานภาพการให้ผลตอบแทน
และความก้าวหน้าทางวิชาชีพ สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัยในสมัย
นั้นยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ อ.ป๋วยจึงต้องการเข้าไปบุกเบิกและพัฒนาการศึกษ
าระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งท่านเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสร้างคนที่มี
คุณภาพไปพัฒนาประเทศชาติ

บรรณาธิการมองว่า ส่วนหนึ่งที่อ.ป๋วยตัดสินใจเช่นนั้น เป็น
เพราะท่านเริ่มตระหนักว่าบทบาทของท่านในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ของ
รัฐบาล เป็นประโยชน์กับประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจนน้อยกว่าที่ท่าน

เคยคาดคิดไว้ ท่านคงจะเริ่มมองเห็นด้วยว่า การจะแก้ปัญหาการกระจายผลของการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรมนั้น จะต้องรวมไปถึงการพัฒนากระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยด้วยและหนทางหนึ่งที่ท่านน่าจะทำได้ดีที่สุด คือการให้การศึกษาคนหนุ่มสาว ทำให้เขามีความรับผิดชอบและห่วงใยต่อปัญหาของประเทศชาติมากขึ้น อ.ป๋วยไม่ได้แสดงความคิดเห็นความรู้สึกนี้ออกมาตรงๆ แต่นี่เป็นสิ่งที่ผู้เขียนตีความจากการแสดงออกทางด้านการพูดและการเขียนของท่านในช่วงนี้

ในช่วงที่อ.ป๋วยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่างปี 2507-2515 ท่านได้พัฒนาคุณภาพของการเรียนการสอนในคณะดังกล่าวอย่างสำคัญ ทั้งในด้านการรับสมัครอาจารย์ใหม่ และหาทุนส่งอาจารย์ไปศึกษาต่อในระดับสูงในต่างประเทศ การปรับปรุงหลักสูตร การขอความช่วยเหลือจากองค์กรต่างประเทศ ให้ส่งอาจารย์ชาวต่างประเทศมาช่วยสอนการปรับปรุงห้องสมุด การสนับสนุนให้นักศึกษาทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ในปี 2507 ทั้งคณะมีอาจารย์ประจำเพียง 4 คน นอกนั้นเป็นอาจารย์พิเศษ อีก 10 ปีต่อมาคือในปี 2518 อาจารย์ประจำได้เพิ่มเป็น 90 คน และส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือเอก (คณะกรรมการห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ คิดถึงอาจารย์ป๋วย 2527 หน้า 9)

นอกจากอ.ป๋วยจะหันมาสนใจในเรื่องการพัฒนาการศึกษาและบทบาทของปัญญาชนหนุ่มสาวแล้ว ท่านยังหันมาสนใจและเข้าร่วมมีบทบาทในการสนับสนุนโครงการพัฒนาชนบทมากขึ้น โดยเป็นผู้มีส่วนก่อตั้งและสนับสนุนโครงการพัฒนาชนบทของมูลนิธิบูรณะชนบทที่

ชยันตและอุทัยธานี ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาชนบทโดยองค์กรพัฒนาเอกชนโครงการแรกๆ ถ้าไม่นับงานของพวกหมอสอนศาสนา และต่อมาในปี 2512 อ.ป๋วยก็ได้ก่อตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งรับผู้จบการศึกษาปริญญาตรีมาฝึกอบรม เพื่อส่งออกไปทำงานในชนบทเป็นเวลา 1 ปี

โครงการพัฒนาทั้งสองอาจไม่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาชนบทที่เห็นได้ชัด แต่ก็ได้เป็นเวทีในการให้การศึกษาปัญญาชนหนุ่มสาวที่สำคัญ รวมทั้งได้ดึงให้อ.ป๋วยได้สนใจปัญหาของชาวนาชาวไร่ได้ออกไปเยี่ยมเยียนสัมผัสชีวิตของชาวชนบทโดยตรง ซึ่งทำให้ท่านตระหนักถึงปัญหาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศมากขึ้นด้วย

ช่วงเดือนตุลาคม 2513 ถึงกุมภาพันธ์ 2514 อ.ป๋วยได้รับคำเชิญไปเป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัยปรีณชตัน สหรัฐ และในเดือนสิงหาคม 2514 ไปเป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เข้าใจว่าครั้งแรกจะไปอยู่ปีเดียว เพื่อใช้เป็นโอกาสในการศึกษาค้นคว้าและดูงานด้านการศึกษาที่ท่านตั้งใจจะพัฒนาในเมืองไทย แต่สถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งกลับไปเป็นเผด็จการในปี 2514 หลังจากที่มีการใช้รัฐธรรมนูญมาได้ 2 ปี และการที่อ.ป๋วยถูกเพ่งเล็งว่าเป็นปัญญาชนเรียกร้องประชาธิปไตย ทำให้อ.ป๋วยต้องอยู่ในต่างประเทศจนถึงหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 แล้วจึงได้กลับประเทศ

การที่อ.ป๋วยออกไปทำงานศึกษาค้นคว้าและสอนอยู่ที่ต่างประเทศ ในช่วงนี้คงเป็นโอกาสที่ดีที่ทำให้ท่านพ้นภาระจากงานบริหารและงานด้านเทคนิควิธีจัดการทางเศรษฐกิจในฐานะนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญ

ของรัฐบาล ไปเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมดาๆ ที่มีเวลาสำหรับการค้นคว้าและคิดทบทวนถึงปัญหาและอนาคตของเมืองไทยมากขึ้น ในเมืองไทยเองในช่วงปี 2513-2514 (ก่อนจอมพลถนอมจะทำรัฐประหารและยกเลิกรัฐธรรมนูญในเดือนพฤศจิกายน 2514) ก็เป็นช่วงที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปในทางที่เป็นประชาธิปไตยขึ้น มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปี 2511 และการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2512 สภาพดังกล่าวคงทำให้ อ.ป๋วยมองโลกในแง่ดีว่า แม้การพัฒนาประเทศที่ผ่านมายังคงมีปัญหาอยู่ในหลายด้าน แต่เมืองไทยก็คงจะพัฒนาไปสู่สังคมที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมอย่างสันติวิธีได้

ในช่วงที่ อ.ป๋วยเป็นอาจารย์พิเศษอยู่ในสหรัฐในปลายปี 2513 ถึงต้นปี 2514 ท่านได้รับเชิญให้ไปพูดในหลายมหาวิทยาลัย ในช่วงนั้นคนอเมริกันกำลังสนใจและวิตกเกี่ยวกับปัญหาสงครามในอินโดจีน และการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ ทำให้ อ.ป๋วยใช้เวลาครุ่นคิดถึงปัญหาสถานะของเมืองไทยในท่ามกลางความขัดแย้งนี้ รวมทั้งปัญหาการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศมากขึ้น อ.ป๋วยยังมีโอกาสได้พบกับนักศึกษาไทยที่สหรัฐ ซึ่งแสดงความห่วงใยเกี่ยวกับปัญหาและอนาคตของเมืองไทย ทำให้ อ.ป๋วยรู้สึกมีความหวังในคนรุ่นใหม่ และได้เขียนบทความมาลงวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ เล่าสิ่งที่ได้พบเห็นความคิด ความรู้สึก และจบลงด้วยการตั้งคำถามให้ปัญญาชนผู้ซึ่ง อ.ป๋วยเห็นว่า ย่อมมีความรับผิดชอบในชะตากรรมของชาติและสังคมไทยมากกว่าคนทั่วไปว่า

“ปัญหาที่มีอยู่ว่า เราจะถือเป็นรัฐหรือรัฐไม่ใช่ เราจะใจ

เด็ดหรือจะใจเย็นเอาตัวรอดแสวงสุขสบายตามยถากรรม?

เวียดนามเหนือต่อสู้แสนยานุภาพของสหรัฐอเมริกาได้ด้วยใจเด็ดเป็นสำคัญ (อาวุธเป็นรอง) คนไทยต้องต่อสู้คอมมิวนิสต์และรักษากราช และความชอบธรรมภายในชาติเราได้ด้วยใจเด็ด ด้วยการปกครองที่ถูกต้อง ด้วยการปกครองโดยกฎหมายและประชาธิปไตย”

(ป้วย ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มีนาคม-พฤษภาคม 2514)

แม้ว่าทรศนะทางเศรษฐกิจของอ.ป้วยจะมีลักษณะโน้มเอียงไปทางแนวคิดเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมกระแสหลัก แต่ทรศนะทางสังคมของอ.ป้วยโดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดคือในเรื่องทางการศึกษาและศาสนาจะมีลักษณะเสรีนิยมก้าวหน้ากว่าปัญญาชนไทยในยุคสมัยเดียวกัน ในตอนแรกเริ่มอ.ป้วยคงสนใจเรื่องการศึกษาแบบนักเศรษฐศาสตร์ ที่มองการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประสิทธิภาพการทำงานของอ.ป้วยเองในเวลาต่อมา ที่ได้พบเห็นความไม่มีประสิทธิภาพและความฉ้อฉลของข้าราชการก็ยิ่งทำให้ท่านมองเห็นว่า เป็นเพราะสถาบันการศึกษาไทยไม่ได้ฝึกอบรมคนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณธรรมพอที่จะเป็นผู้นำทางวิชาชีพในอนาคตได้ ดังนั้นท่านจึงมองเห็นว่าการพัฒนาทางการศึกษาเป็นความจำเป็นอันดับต้นๆ (Thomas Silcock “Puey” in Proud and Serene Sketch from Thailand 1968)

แต่อ.ป้วยมีทรศนะที่กว้างกว่านักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมคนอื่น ๆ ในแง่ที่ว่า ท่านไม่ได้มองแค่การใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเพิ่มความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยอมรับความสำคัญของ

การศึกษาในแง่ที่เป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของการพัฒนาของมนุษย์ ซึ่งอ.ป๋วยมองเห็นตั้งแต่ปี 2508 แล้วว่า มีความหมายที่กว้างไกลกว่าการพัฒนาผลผลิตและรายได้ นั่นก็คือท่านเห็นว่า “การศึกษาต้องเริ่มต้นด้วยความสำคัญของนักเรียนและจบลงด้วยความสำคัญของนักเรียน นักเรียนไม่จำเป็นต้องเล่าเรียนเพื่อเห็นแก่ครูหรือแก่โรงเรียน ไม่ใช่หมั่นเรียนเพื่อชาติ หรือแม้แต่ความรุ่งเรืองของวิชาการ วิชาการนั้นปล่อยให้ไปไปตามยถากรรมได้ ถ้านักเรียนสนใจในวิชาการเพื่อตนเองแล้ว วิชาการย่อมเจริญรุ่งเรืองได้เอง โดยมีนักเรียนเป็นผู้สืบสายวิชาการ” และ “ที่ผมกล่าวถึงนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการศึกษา โดยไม่คำนึงถึงนักเรียนว่ายังเข้าใจผิดอยู่นั้น ก็เพราะเขามิได้พุ่งเงืงถึงคุณธรรมและศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่เป็นนักเรียนแต่ละคน อาจจะหลงค่านิ่งบูชาแผนพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไปก็ได้” (การศึกษา “ ในการศึกษาในทศวรรษของข้าพเจ้า 2530 หน้า 5-6) บทความชิ้นนี้ได้คัดมารวมพิมพ์ในเล่มนี้ด้วย

ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคนอื่นๆ อาจจะพอใจแค่ การลงทุนทางการศึกษาในระบบแพ็คตออก เพื่อเลือกคนหัวกะทิจำนวนหนึ่งให้ขึ้นมาเรียนชั้นสูง และเพื่อเป็นกำลังใจในการผลิตรับใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมให้เติบโตต่อไป อ.ป๋วยเป็นผู้ที่สนับสนุนอย่างแข็งขันที่จะให้เด็กนักเรียนที่ยากจนและเสียเปรียบ ได้มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างเป็นธรรมขึ้นกว่าสภาพที่เป็นอยู่ ท่านยังได้เสนอให้มีการปฏิรูปการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนในท้องถิ่นให้มีลักษณะเปิดกว้างและเป็นประชาธิปไตยมาก

ขึ้นมาตั้งแต่ปี 2514 (สนทนาเรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา” ใน การศึกษา
ในทรรศนะข้าพเจ้า หน้า 234-277)

แต่เนื่องจากอ.ป๋วย ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร
การศึกษามากนักและไม่มีผู้สนับสนุนแนวคิดในเรื่องการปฏิรูปทางการ
ศึกษาของท่านมากพอ ทรรศนะในเรื่องนี้ของท่านก็เช่นเดียวกับทรรศนะ
ในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจบางอย่าง จึงคงไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาล
เช่นเคย แม้ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งการเมืองพัฒนา
ไปในแนวทางประชาธิปไตยมากขึ้น มีแนวคิดที่จะปฏิรูปการศึกษามาก
ขึ้น แต่เอาเข้าจริงๆ ระบบราชการก็ล่าหลังเกินกว่าจะยอมรับแนวคิด
ปฏิรูปใหม่ๆ ได้ การปฏิรูปการศึกษาที่พยายามทำกันได้อยู่ 2-3 ปี จึง
เป็นการปฏิรูปด้านรูปแบบมากกว่าเนื้อหา ดูบทความที่ 2 ในเล่มนี้ เรื่อง
การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เมื่อป๋วยจะเขียนมาตั้งแต่ปี 2518 แต่
ยังนำอ่าน นำขบคิดและสานต่อแนวคิดของอ.ป๋วยอยู่มาก โดยเฉพาะ
ที่ท่านเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญคือ ต้องปฏิรูประบบการปฏิบัติและความ
ประพฤติกของผู้ปกครอง ครู อาจารย์ นักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการให้
ซื่อสัตย์ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ตรงต่อเวลา มีใจเป็นนักกีฬา เพื่อให้เป็น
เยี่ยงอย่างแก่เด็ก

ทรรศนะในเรื่องศาสนาของอ.ป๋วย ก็เป็นทรรศนะที่มีลักษณะ
ก้าวหน้าต่างไปจากปัญญาชนทั่วไปในสมัยนั้น หรือแม้สมัยนั้นก็ตาม นั่น
ก็คือ อ.ป๋วยจัดตัวเองเป็นฆราวาสนอกศาสนจักรที่ขาดศรัทธาแบบศาสนา
นิยม ท่านมองว่าตนเองเป็นพวกที่มีความเชื่อแบบ agnostic (ท่านแปลเอง
ว่า ลัทธิของคนที่ไม่ขาดศรัทธา) คือพวกที่ไม่สามารถเชื่อได้ว่า พระเจ้า

มีอยู่หรือไม่ นิพพานเป็นจุดจบแท้จริงอย่างสมบูรณ์แน่ชัดหรือไม่ และยอมรับเอาแต่สิ่งที่เห็นประจักษ์ สิ่งที่ใคร่ตรองด้วยเหตุผลเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องที่พ้นไปจากชีวิตในโลกปัจจุบัน ถือเป็นเรื่องนอกเหนือไปจากโลกมนุษย์ (ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ ใน สุนทรพจน์และข้อเขียน 2513 หน้า 111-112 บทความนี้รวมอยู่ในเล่มนี้ด้วย)

ดังนั้น อ.ป๋วยจึงให้ความสำคัญกับศีลธรรมมากกว่าศรัทธา ในปาฐกถาอนุสรณ์ชินแคลร์ทอมป์สัน เรื่อง “ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ” ที่อ.ป๋วยแสดงที่วิทยาลัยพระคริสตธรรมในปี 2512 อ.ป๋วยได้เสนออย่างกล้าหาญว่า การมีทั้งศรัทธาและศีลธรรมเป็นสิ่งที่ดี แต่การขาดศรัทธาโดยไม่ละเมิดศีลธรรมนั้น ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ ในทางตรงกันข้าม ผู้ใดมีแต่ศรัทธาแต่ละเมิดศีลธรรม ผู้นั้นจะเป็นปรปักษ์แก่การพัฒนาชาติอย่างแน่นอน โดยท่านได้อธิบายไว้ตอนหนึ่งว่า “การที่ผมบังอาจมากล่าวในวิทยาลัยพระคริสตธรรมนี้ว่า ศรัทธาไม่ใช่ปัจจัยสำคัญยิ่งยวดในการพัฒนานั้น จะได้ประสงค์ลบหลู่ท่านอาจารย์ทั้งหลายและวิทยาลัยก็หาไม่ ความมุ่งหมายของผมต้องการแก้ความเข้าใจผิดในวงการศึกษาในประเทศไทยที่ย่ำเรื่องศรัทธามากเกินไปไม่ว่าจะเป็นการศรัทธาแบบฉาบฉวย หรือหน้าไหว้หลังหลอก ก็ยังรับกันว่าดี ส่วนศีลธรรมไม่ย่ำให้พอ คำโฆษณาชวนเชื่อในวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาล ก็ยังพูดได้ว่า คนที่ไม่เชื่อศาสนานั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้าย เด็กๆ ครูสอนมาแบบนี้จะเข้าใจไขว่ไขว่ คนที่ไม่มีศาสนาแต่ประพฤติธรรม ก็ควรได้รับการยกย่องนับถือ เพราะเป็นธรรมจारी” (ป๋วย เล่มเดิม หน้า 113)

พรรณณะเช่นนี้ค่อนข้างแตกต่างจากพรรณณะที่แสดงออกของปัญญาชนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งมักต้องแสดงออกว่าตนเป็นผู้สนใจเลื่อมใสในศาสนาหรือเป็นศาสนิกชนที่ดี ปัญญาชนบางคนอาจมีความเชื่อมีศรัทธาในศาสนาจริงๆ โดยบริสุทธิ์ใจก็ได้ แต่ถ้ามองอย่างวิเคราะห์ในแง่สังคมวิทยาการเมืองแล้ว วิธีการแสดงออกดังกล่าวก็รับใช้จุดมุ่งหมายของปัญญาชน ในการที่จะแสดงให้เห็นว่าตนเป็นพวกเดียวกันคือ เป็นคนที่มีธาตุแท้แบบไทยๆ เป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่ใช่คนหัวรุนแรงนอกคอก ดังนั้น แม้แต่คนที่โดยจริงๆ แล้วไม่ได้สนใจศาสนา หรือไม่สนใจแม้กระทั่งศีลธรรม ก็จะอ้างว่าตนเป็นศาสนิกชนที่ดีไว้ก่อนเสมอ เพราะนอกจากจะได้รับประโยชน์ในแง่การยอมรับจากสาธารณชนแล้ว อย่างน้อยเป็นการปลอดภัยไว้ก่อน มีแต่คนที่จริงใจ ตรงไปตรงมา อย่างอ.ป๋วยเท่านั้น ที่จะกล้าพูดในสิ่งที่ท่านรู้จักและรู้สึก โดยไม่กลัวจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และโดยไม่คิดว่าจะต้องสร้างความชอบธรรม เพื่อแสดงตนว่าเป็นคนดีด้วยวิธีการอ้างว่าตนเป็นศาสนิกชนที่แท้

แต่พรรณณะแบบ agnostic ของอ.ป๋วยก็ไม่ได้เป็นที่สังเกตหรือกล่าวขวัญถึงมากนัก ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงทางสังคมอย่างหนึ่งว่า ผู้คนมักเลือกที่จะมองคนดี ดีความคนตามความคิดความเชื่อของตนเอง มากกว่าที่จะมองคนๆ นั้นอย่างที่เขาเป็นอยู่จริงๆ เนื่องจากคนมีความคิดความเชื่อว่า คนดีคือ คนที่เลื่อมใสศรัทธาในศาสนามากกว่าคนอื่น ๆ คนจึงมักมองว่าอ.ป๋วยซึ่งเป็นคนดี ชื่อสัตย์สุจริต เป็นพวกศาสนานิยมไว้ก่อน แม้ปัญญาชนที่รู้เรื่องปรัชญาศาสนา และรู้จักอ.ป๋วยมากอย่างอ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ จะสังเกตว่าอ.ป๋วยอ้างว่าตน

เป็น agnostic แต่อ.สุลักษณ์ก็รับเสริมตามในบทความที่เขียนถึงอ.ป๋วย
ว่า แต่อ.ป๋วยก็ชอบอ่านงานของพุทธทาส ซึ่งเหมือนกับจะตั้งใจให้ผู้อ่านมอง
ว่า อ.ป๋วยก็อยู่ในกลุ่มชาวพุทธที่ดีด้วยเหมือนกัน (ส.ศิริรักษ์ ป๋วยผู้ใหญ่
ที่เฝอะล่อน 2522 หน้า 109)

การที่ทรศณะแบบ agnostic ของอ.ป๋วยไม่ค่อยเป็นที่สังเกต
ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอ.ป๋วยเองก็คงรู้ว่า เป็นแนวคิดที่แปลกกว่าที่คนไทย
ทั่วๆ ไปจะเข้าใจและรับได้ ดังนั้น ท่านจึงหลีกเลี่ยงไม่พูดถึงหรือไม่พยา
ยามเสนอความคิดของคนในเรื่องนี้ นอกจากเมื่อมีคณาภามาถึงหรือ
ขอให้พูดในเรื่องนี้ อีกส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะว่า ทรศณะแบบ agnostic
เป็นเรื่องยาก ลึกซึ้งเกินไปกว่าที่คนไทยซึ่งถูกอบรมมาให้อยู่ในกรอบ
ความคิดแบบศาสนานิยมจะเข้าใจด้วย คนจึงไม่สนใจว่า อ.ป๋วยจะ
เป็น “คนที่ขาดศรัทธา” หรือไม่

ประกอบกับทั้งๆ ศีลธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตของ
อ.ป๋วย ก็เป็นที่รู้จักเลื่องลือและยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทำให้ไม่
มีใครจะมาตั้งข้อสงสัยหรือกล่าวโจมตีอ.ป๋วย โดยใช้ความไม่ค่อยเชื่อ
ไม่ค่อยศรัทธาในศาสนาเป็นข้ออ้าง จะเห็นได้ว่า แม้แต่ศัตรูที่โจมตี
ให้ร้ายอ.ป๋วยในยุคก่อน 14 ตุลาคม 2516 ก็มักใช้ข้ออ้างอื่นๆ เช่นว่า
เป็นลูกเจ๊ก มีเมียฝรั่ง ว่าได้รับการศึกษาแบบอังกฤษเลยนิยมอังกฤษ
นิยมอ.ปรีดี พนมยงค์ ฯลฯ แต่ไม่มีใครกล้าโจมตีท่านหรือแสดงความข้อง
ใจในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตแต่อย่างใด

บรรณาธิการคัดบทความนี้มาให้ท่านอ่านอีกครั้ง เพื่อให้ท่านรู้จัก
มองปัญหาด้านศาสนาและศีลธรรมอย่างใจเปิดกว้างมากขึ้น ความจริง

บทความด้านการศึกษาและศาสนาของอ.ป๋วยมีมากกว่านี้สัก 2-3 เท่า แต่บรรณาธิการมีเนื้อที่จำกัด อย่างไรก็ตาม มูลนิธิโกลดคีมทอง เคยพิมพ์รวมเล่มแล้ว ผู้สนใจจะหาอ่านเพิ่มเติมได้จากหนังสือ “การศึกษาในทศวรรษห้าทศวรรษ” 2530 และ “ศาสนธรรมกับการพัฒนา” 2530

วิทยากร เชียงกุล

มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี

ธันวาคม 2535

ปณิธานของอาจารย์ป๋วย

คิดคุณอุ้นอกไอ้	แม่จ๋า
ก่อเกิดเกือกายา	ซุบเลี้ยง
อำนวยสุขศึกษา	ประเสริฐ ยิ่งเฮย
คุณท่านคณิตเพียง	โลกสั้นคณนา
เกิดมาสองรอบแล้ว	นักษัตริ
ป๋วยเอ๋ยจงตั้งมนัส	แนไว้
บุริสะยาวอัด-	ถัสส์นิป-ปทาเฮย
วายเมเถว้ให้*	ระลึกน้อมปณิธาน
กุชายชาญชาติเชื้อ	ชาติรี
กูเกิดมาก็ที่	หนึ่งเฮ้ย
กูคาดก่อนสิ้นชี-	วาอาตม์
กูจักไว้ลายเว้ย	โลกให้แลเห็น

ป๋วย อึ้งภากรณ์

9 มีนาคม 1940

(โคลง 3 บทนี้ เขียนเมื่อวันคล้ายวันเกิดปีที่ 24 ขณะศึกษาที่อังกฤษ
อ.ทวี หมิ่นนิกร พบแทรกอยู่ในหนังสือของอาจารย์ป๋วย พิมพ์เผยแพร่รวมทั้ง
ตั้งชื่อให้ใหม่ใน หนังสือชื่อ การศึกษาในทรรคนะของข้าพเจ้า ปี 2530)

*เป็นบุรุษพึงพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์

การศึกษา

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความสัจย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความคิดชอบ ทำชอบ ประพฤติชอบ
2. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักเรียนมหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลม เพื่อธำรงวิชาการให้แตกฉานและลึกซึ้ง นำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาคม
3. ฝึกนักเรียนให้สามารถมีความรู้สำหรับใช้ประกอบสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตของตนและครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

การศึกษอบรมดังกล่าวไม่ได้กระทำอยู่แต่เฉพาะในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น เฉพาะอย่างยิ่งการอบรมในหัวข้อที่ 1 ควรจะได้มีการอบรมในทางบ้าน ข้อนี้มีความสำคัญมาก แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกคนอาจจะบอกว่าเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ปกครองบิดามารดามักจะโยนความรับผิดชอบไปให้แก่ครูบาอาจารย์หรือรัฐบาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำเพราะฉะนั้นจึงขอเน้นว่าการศึกษอบรมควร

หมายเหตุ การบรรยายทางวิชาการ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ 15 กรกฎาคม - 10 สิงหาคม 2508

พิมพ์ครั้งแรกในวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์(3) (กันยายน-พฤศจิกายน 2508)

จะมีทั้งที่บ้านและทางสถานศึกษา สถานศึกษาก็แยกออกได้เป็นวัดตามแบบโบราณหรือโรงเรียน หรือวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ สถานศึกษาดังกล่าวมีความสำคัญมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งเท่าที่เกี่ยวกับวิชาการและวิชาชีพ ตามข้อ 2 และข้อ 3 ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็จะต้องได้รับประโยชน์น้อย แต่ยิ่งศึกษาสูงขึ้นไปก็ยิ่งควรจะได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น แต่ถ้าผู้ใดมีสันดานเลวและบกพร่องในข้อ 1 คือปราศจากความซื่อสัตย์สุจริตและศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ 2 และข้อ 3 ย่อมกลายเป็นโทษและในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษอย่างมหันต์

หลักการข้างต้นย่อมพึงเล็งไปในด้านบุคคล คือตัวของนักเรียนเอง เพราะเชื่อมั่นว่า มนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีอยู่ในตนเองไม่ว่าจะเกิดมาจากตระกูลใดหรือสถานที่ใด จากสิ่งแวดล้อมต่ำหรือสูงมนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีอยู่ในตนเอง เรามักจะได้ฟังเสมอว่า ควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้เพื่อการศึกษา เพื่อชาติ *ผมใครจะเน้นว่าการศึกษาต้องเริ่มต้นด้วยความสำคัญของนักเรียน และจบลงด้วยความสำคัญของนักเรียน* นักเรียนไม่จำเป็นต้องเล่าเรียนเพื่อเห็นแก่ครูหรือแก่โรงเรียนไม่ใช่หมั่นเรียนเพื่อชาติหรือแม่แต่เพื่อความรุ่งเรืองของวิชาการ วิชาการนั้นปล่อยให้ไปตามยถากรรมได้ ถ้านักเรียนสนใจในวิชาการเพื่อตนเองแล้ว วิชาการย่อมเจริญรุ่งเรืองได้เอง โดยมีนักเรียนเป็นผู้สืบสายวิชาการ เราควรจะให้การศึกษามิใช่เพียงแต่ให้ได้ชื่อว่าประเทศไทยมีคนรู้หนังสือ 80-90 เปอร์เซ็นต์แล้ว หรือนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างเสมอว่า เราจะต้องวางแผนพัฒนาการศึกษาให้ประสานเข้ารอยเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ผมก็รู้สึกว่าคุณเคยถูกแต่ยังไม่ถูกทีเดียว ที่ว่าถูกถูกนั้นก็คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ-

กิจต้องการคนมีวิชาประเภทต่างๆ ระดับต่างๆ มาทำงานผู้ที่ทำงานได้และเลี้ยงชีวิตได้ด้วยสัมมาอาชีพ ก็ควรจะพยายามศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะจะได้รับเงินเดือนมากจึงจะสำเร็จประโยชน์ แต่ที่ผมกล่าวถึงนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างถึงเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการศึกษาโดยไม่คำนึงถึงนักเรียนว่ายังเข้าใจผิดอยู่นั้นก็เพราะเขามีได้ฟังเล็งถึงคุณธรรมและศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่เป็นนักเรียนแต่ละคน อาจจะหลงคำนึงบุชาแผนพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไปก็ได้

ระบบการศึกษาที่ดีจะต้องพยายามให้นำไปสู่จุดหมายข้างต้นในเมื่อประโยชน์ส่วนตัวของนักเรียนตรงกันกับประโยชน์ส่วนรวมเช่นในเรื่องการศึกษานี้ ถ้าเราฟังเล็งถึงตัวนักเรียนประโยชน์แก่ประชาคมก็ไม่ถูกทอดทิ้ง แต่เมื่อใดเราหลงผิด ฟังเล็งคิดถึงประโยชน์ของประชาคมเป็นจุดเริ่มแรก เราอาจจะดำเนินนโยบายผิดไปได้ และยิ่งนักการเมืองพยายามประกาศให้ดำเนินการศึกษาไปอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองหรือแม้แต่เพื่อประโยชน์ของหมู่คณะในส่วนแคบ เช่นเจ้าหน้าที่การศึกษาหรือครู ผลก็อาจจะกลับกลายเป็นโทษไปได้

ฉะนั้น ในประชาคมที่วิเศษยอดเยี่ยม เป็นอุดมคติ การอำนวยความสะดวกจึงควรจะทำให้ทั่วถึงกัน คือควรจะให้นักเรียนแต่ละคนสามารถรับการฝึกฝนอบรมดังกล่าวข้างต้นจนสุดความสามารถ คำว่า “สุดความสามารถ” ในที่นี้ ควรที่จะเป็นความสามารถที่มีใช้ความสามารถในทางการเงินของแต่ละคน ผู้ที่เรียนได้เก่งแต่ยากจนก็ควรได้รับการค้ำจุนทางการเงิน ผู้ที่เรียนเก่งมีสติปัญญาหลักแหลมแต่อยู่ในท้องถิ่นชนบทกันดาร ก็ควรจะได้โอกาสให้ได้รับการศึกษาสูงที่สุด

ไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้ที่อยู่ในพระนคร เปรียบเสมือนเพชรที่อยู่ในตมต้อง
งมขึ้นมาให้มีค่าให้ได้ **ความสามารถที่กล่าวนี้**หมายถึงความสามารถและ
ความถนัดทางธรรมชาติ บางคนเกิดมามีสมองดีและสติปัญญามาก บาง
คนก็มีสติปัญญาน้อยต่าง ๆ กัน แม้ว่าสิ่งแวดล้อมและการฝึกฝนอบรม
จะช่วยให้บ้าง ก็ช่วยได้แต่ในขอบเขตจำกัด จะให้ช่วยได้เสมอกันหา
ได้ไม่ บางคนก็ถนัดทางการฝีมือ บางคนถนัดทางคิด บางคนชอบศิลปะ
บางคนชอบวิทยาศาสตร์ บางคนมีสติปัญญาในทางใช้มือมากกว่าใช้สมอง
เป็นต้น ล้วนแต่ต่างกัน ความจริงที่ธรรมชาติสร้างสรรค์มาอย่างนี้ไม่
เชื่อว่าจะไม่ดีเป็นของดี ถ้าหากว่าพวกเราเหมือนกันเสียหมด โลกเราย่อม
ดูพิลึก จะเจียบเหงาไม่สนุก เหมือนเข้าไปดูหนัง ดูทีวีก็ดูเรื่องเดียว
กันทุกที การอำนวยความสะดวกก็จำเป็นจะต้องลดหลั่นกันไป แล้วแต่
แต่ละคนเป็นธรรมดา **แต่ถ้าจะให้ถึงอุดมคติ ทุกคนควรจะได้รับการศึกษา**
ตามแต่ความถนัดของตนจนสุดความสามารถของแต่ละคน

ลักษณะการศึกษาในประเทศไทย ปัญหาและวิธีแก้ปัญหา

เมื่อได้พูดถึงประเทศไทย เราจะกล่าวถึงประเทศไทยว่าเป็น
ประเทศที่มีอุดมคติที่เป็นสภาพ ideal ดังข้างต้นนั้น ท่านคงจะพูดไม่
ได้ ในขั้นนี้ควรที่จะพิจารณาดูว่าสภาพของการศึกษาของไทยเราห่างไกล
จากอุดมคติเพียงใด ผมใคร่จะขอเสนอให้ท่านได้โปรดดูภาพที่ได้
เตรียมไว้ท้ายบทนี้

ภาพที่ 1 แสดงถึงจำนวนนักเรียนในระดับต่างๆ ของการศึกษา
ในปี 2507 และได้แยกให้เห็นเป็นหมวดประถมตอนต้น ประถมตอน
ปลาย มัธยมศึกษาต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา

ในการบรรยายนี้จะได้แยกกล่าวถึงการประถมศึกษา แล้วจึงจะกล่าวถึงมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาต่อไป

1. ประถมศึกษา

เด็กทุกคนแทบทั่วราชอาณาจักรต้องบังคับให้เรียนหนังสือชั้นประถมปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ตั้งแต่อายุย่างเข้าปีที่ 8 จนถึงย่างเข้าปีที่ 15 จึงจะพ้นเกณฑ์ ท้องที่ที่รัฐบาลได้เริ่มประกาศขยายการบังคับให้เรียนถึงชั้นประถมปีที่ 7 แล้วนั้นมีเพียงไม่กี่แห่ง กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายที่จะขยายการศึกษาบังคับถึงชั้นประถมปีที่ 7 ให้ทั่วพระราชอาณาจักรในระยะเวลา 20 ปี สืบจากการประชุมเรื่องการศึกษาที่การราจีเมื่อปี 2503 ซึ่งที่ประชุมการราจี นี้ได้เสนอไว้ว่า ควรจะบังคับให้เรียนอย่างน้อยถึงชั้นประถมปีที่ 7 ภายในเวลา 20 ปี

ในทางปฏิบัติ นักเรียนเป็นจำนวนมากออกจากโรงเรียนไปเด็ดขาดเมื่ออายุพ้นเกณฑ์ หรือเมื่อสำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 แล้ว ขอได้โปรดดูภาพว่าจำนวนนักเรียนระหว่างประถมปีที่ 4 กับประถมปีที่ 5 ลดลงต่างกันมากเพียงไร ในจำนวนเด็กที่เริ่มเข้าเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 ใน พ.ศ.2501 100 คน มีเหลือเพียง 45 คน ที่เรียนสำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 ใน พ.ศ.2404 และอีก 10 คน เท่านั้นที่เรียนต่อในชั้นประถมปีที่ 5 หมายความว่าในระหว่างประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 4 หายไป 55 ใน 100 และระหว่างประถมปีที่ 4 กับประถมปีที่ 5 หายไปอีก 35 ใน 100 จำนวนนักเรียนที่ออกชั้นประถมและมัธยมปรากฏอยู่ในตารางหมายเลข 2 ทางขวาของด้านหน้า ท่านจะเห็นได้ว่าในปี 2504 นักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 4 รวมทั้งประถมปีที่ 4 ด้วย

ออกไปเป็นจำนวนถึง 5 แสนคนเศษ ทั้งในปี 2507 ก็ยังจำนวนมี
เกือบ 5 แสน 5 หมื่นคน ผู้ที่เรียนต่อในชั้นประถมปีที่ 5 ส่วน
มากมักจะพยายามเรียนเรื่อยไปอีก 6 ปี จนจบชั้น ม.ศ.3 (ม.6 เดิม)
ในชั้นนี้ก็มีเด็กออกจากโรงเรียนเป็นจำนวนมากอีกครั้งหนึ่งเหลือที่ต่อ
ไปถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.8 เดิม) เพียงส่วนน้อยแต่ความจริงก็
เป็นจำนวนหลายหมื่น ต่อไปภายหน้าเมื่อได้มีการขยายการศึกษาบังคับ
ไปจนถึงชั้นประถมปีที่ 7 ทัวหรือเกือบทั่วราชอาณาจักรแล้วคาดได้
ว่าเด็กจะออกจากโรงเรียนน้อยลงเมื่อสิ้นปีที่ 4 และคงจะไปออกมาก ๆ
ในตอนประถมปีที่ 7 แต่ในสภาพปัจจุบันนี้ยังเป็นดังภาพที่แสดงไว้
การบังคับให้เด็กไปเข้าเรียนนั้น ถ้าบิดามารดาผู้ปกครองเด็ก
ที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ ไม่นำเด็กเข้าโรงเรียนมีโทษปรับไม่เกิน 500 บาท
ถ้ายังกระทำผิดซ้ำต่อไปอีกก็อาจจะรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับ
ไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับกรณีที่รัฐบาลหรือเทศบาล
หรือองค์การบริหารท้องถิ่นไม่สามารถจัดหาโรงเรียนให้พอกับจำนวนเด็ก
แล้ว กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าอะไรเลย นับได้ว่าที่เรียกว่า “บังคับ”
นั้น เป็นการบังคับฝ่ายเดียว และมีบางคนในพวกเราที่เลยเห็นไปว่าไม่
สู้จะยุติธรรมนัก ข้อที่ร้ายก็คือ เด็กในเกณฑ์ที่เกิดมีจำนวนมากกว่า
จำนวนที่จะพอลาโรงเรียนเข้าได้ พวกเราชาวไทยเมื่อจะเปรียบกับชาติ
อื่นๆ ในเรื่องลูกมากแล้ว พวกเราไม่แพ้ใคร เฉพาะอย่างยิ่งในท้องไร่
ท้องนา และเมื่อที่เรียนเกิดขึ้นไม่ทันกับจำนวนเด็ก การบังคับก็ไร้ผล
ในพระนครผู้ปกครองมักจะกระตือรือร้นที่จะให้การศึกษาแก่เด็กเทศบาล
บางที่ก็พยายามจัดให้มีการเรียนสองผลัด แต่ในบางแห่งใช้วิธี national

sport คือใช้วิธีแบบกีฬาเสี่ยงโชค จับสลากเด็ก ก็ปรากฏว่าเด็กบางคนสามารถจับสลากได้ทุกปี พ้นการศึกษาไปได้ ไม่ต้องเข้าเรียนติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

ท่านทั้งหลาย เมื่อพิจารณาตัวเลขในภาพหมายเลข 1 จะเห็นได้ว่าในชั้นประถมตอนต้นนั้น มีนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนถึง 4 ล้านคนเศษในปีการศึกษา 2507 และเมื่อเทียบกับจำนวนเด็กอายุ 7 ถึง 10 ขวบจะเห็นได้ว่า นักเรียนนั้นมีมากกว่าจำนวนประชากรในเกณฑ์อายุนี้ ที่ผมพูดเมื่อก็ไม่ขัดกับตัวเลขนี้เพราะเหตุว่านักเรียนในประถมต้นนั้น เป็นนักเรียนที่อายุมากกว่า 10 ขวบ เรียนตกซ้ำชั้นบ้าง มาเข้าโรงเรียนที่หลังบ้างก็มีเป็นอันมาก แท้จริงนั้นเด็กอายุ 7 ขวบไปเข้าโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระนครและธนบุรีแล้วไม่สามารถเข้าได้ มีเป็นจำนวนพันๆ ปรากฏการณ์ที่เคยทราบมาแน่ชัดก็คือว่ามีผู้ปกครองเด็กไปขอให้อำเภอหรือเทศบาล ช่วยจัดการให้เด็กเข้าโรงเรียนให้ได้เพราะมิฉะนั้นจะถูกปรับ เทศบาลบอกว่าไม่เป็นไรหรอก 7 ขวบนะไม่มีใครเข้าได้หรอก รอไปอีกปีค่อยมาสมัครใหม่ อย่างนี้เป็นต้น

เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนได้แล้ว เด็กก็ยังเสี่ยงโชคอีกคือ อาจจะไปได้ครูที่มีคุณวุฒิ หรือครูที่ไม่มีคุณวุฒิ ตามชนบทนั้นมักจะพบแต่ครูที่ไร้วุฒิ ตามบ้านนอกโรงเรียนมักจะไม่มีการสอนหรือการเรียน หรือบางทีมีแต่ไม่พอ สมุดหนังสือก็แพงเกินกำลังผู้ปกครอง อาหารกลางวันก็ยากไร้ เครื่องแบบก็เป็นเรื่องที่ต้องฝืนซื้อ และระยะทางระหว่างโรงเรียนกับบ้านบางทีก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในพระนครและเมืองอื่นๆ โรงเรียนอาจจะมีอุปกรณ์ดีกว่า และผู้ปกครองก็อาจจะยินดี

ดีเสียสละให้เด็กได้รับการศึกษาดี แต่นักเรียนที่สมัครใจเรียนนั้นก็ยัง
มีจำนวนมากที่จับสลากไม่ได้

อุปสรรคใหญ่สำหรับเด็กในชนบทได้แก่การขาดเรียน เด็กๆ
ปกติชอบวิ่งเล่นอยู่ในที่แจ้ง ไม่ชอบเข้าห้องเรียนอยู่เป็นธรรมดา ผู้ปกครอง
บางคนสมัครที่จะให้บุตรของตนเสี่ยงควายมากกว่าไปโรงเรียนฝน
ตกชื้นเมื่อใดก็เป็นเหตุพอที่จะให้ย่อท้อต่อการเดินทางไปโรงเรียนเที่ยวละหนึ่ง
กิโลเมตร เป็นต้น การตรวจตราสอดส่องให้เด็กไปโรงเรียนนั้นบางทีก็
หย่อนไป บางทีก็ไม่มีเอาเสียเลย ตามกฎที่ใช้บังคับอยู่ เด็กคนใดที่
ขาดเรียนจนเข้าห้องเรียนไม่ถึง 60 ใน 100 ของจำนวนชั่วโมงที่กำหนด
ให้เรียน จะถูกห้ามไม่ให้เข้าสอบ และผู้ที่สอบตกด้วยเหตุนี้หรือ
เหตุอื่น จะต้องเรียนซ้ำชั้นในการศึกษาปีต่อไป เด็กที่ซ้ำชั้นก็มักจะเกร
ไม่ยอมเรียนร่วมกับเด็กใหม่เพราะถือว่าต่ำกว่า และไม่ยอมอ่อนน้อม
ต่อข้อบังคับซึ่งเป็นปรักษ์แก่ตนและซึ่งทำให้ตนขายหน้า ฉะนั้น จะ
เห็นได้ว่าเด็กตกชั้นประถมปีที่ 1 มากผิดปกติ ผมไม่ได้นำตัวเลขมา
แสดงในที่นี้แต่ว่าเป็นจริงตามนี้ สำหรับในปีหลังๆ นี้ผมใคร่จะเรียน
ว่า มีเด็กตกชั้นน้อยกว่าปีก่อนๆ ก็จริงแต่ยังเป็นจำนวนมาก ผู้ใหญ่น่า
จะถามตนเองว่าการลงโทษเด็กแบบนี้ชอบธรรมแล้วหรือ

ในบางโรงเรียนในชนบท ครูทั้งที่มีวุฒิและไม่มี ต้องสอน
พร้อมๆ กันคนละหลายชั้น เพราะมีครูไม่พอ เงินเดือนแต่ละคนอาจไม่
เกิน 500 บาท ในลักษณะการเช่นนี้จะพุดถึงสมรรถภาพหรือความเสีย
สละหรือความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ยอมปราศจากความหมาย เฉพาะอย่างยิ่ง
เมื่อเป็นที่แน่ใจว่าไม่ค่อยจะมีใครมาตรวจตราว่ากล่าว

การที่เด็กเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ร้อยคน เรียนต่อประถมปีที่ 5 เพียงประมาณสิบคนเท่านั้น แสดงว่าความพยายามจัดการศึกษานั้นปราศจากผลเสียเป็นอันมาก เพราะจะหวังให้เด็กเหล่านี้รู้หนังสือเป็นการถาวรย่อมเป็นไปได้

ถ้าจะพยายามแก้ปัญหาประถมศึกษา ข้อที่เห็นได้ชัดก็คือเราขาดแคลนโรงเรียน ขาดอุปกรณ์ ขาดครู และขาดครุวุฒิ ผู้ปกครองและนักเรียนในถิ่นที่ยากแค้นต้องการความช่วยเหลือในด้านสมุดหนังสือ ดินสอ เสื้อผ้า และในบางกรณีก็น่าจะช่วยให้ถึงอาหารกลางวันและการขนส่ง ทั้งหมดนี้แสดงว่ารัฐบาลจำเป็นที่จะต้องทุ่มเทเงินเพื่อการประถมศึกษาอีกมาก แต่การจ่ายเงินโดยขาดสติและความรอบรู้ย่อมเป็นการจ่ายสูญ ถ้าขาดการวางแผนการตรวจตรา การบังคับให้เด็กไปเรียนจริงๆ แล้ว เงินก็สูญเปล่าผมมีความเห็นวาระบบประถมศึกษาบังคับ 4 ปีนี้ น่าจะปรับปรุงให้ดีให้รัดกุมเสียก่อน ก่อนที่เราจะก้าวไปขยายระบบบังคับไปถึง 7 ปี แต่แน่ละ เราจะต้องพยายามให้ได้ใช้ระบบบังคับ 7 ปี โดยเร็วที่สุดที่จะเร็วได้ตามกำลังเงิน เช่น พยายามเริ่มขยายงานใน 5 ปี เป็นต้น ในระหว่างนี้เราจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้เด็กไปเข้าโรงเรียน วิถีสงโทษให้ช้าขึ้นนั้นน่าจะพิจารณาว่าควรจะเลิกใหม่เพราะเหตุว่าเด็กก็ต่างๆ กัน บางคนก็เติบโตด้วยสติปัญญาเร็วกว่าคนอื่น แต่บางคนก็เติบโตช้า ถ้าหากว่าเราลงโทษให้ช้าขึ้นแล้วแกอาย แล้วยังไม่มาโรงเรียน หนีโรงเรียนไป ก็เท่ากับว่าเราสามารถให้แกมาโรงเรียนเพียง 1 ปี ถ้าหากว่าเรายอมให้แกขึ้นชั้นไปบ้างพออนพ้นค่อยๆ ปรานีปราศรัยไปแล้ว แกก็ไม่มีความละเอียดในการที่แกต้องตกชั้น ผมพูด

ถึงเด็กอายุ 7 ขวบถึง 10 ขวบ ถ้าเขานั้นลกะก็ยังมีหวังว่าแกอาจจะอยู่ในโรงเรียนได้ถึง 4 ปี อย่างนี้จะไม่ดีกว่าหรือ ผมเข้าใจว่าจะถูกหลักจิตวิทยาเด็กมากกว่า ผมเสนออีกข้อหนึ่งว่าควรจะมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยสนับสนุนให้ครูต่างๆ ทำการสอนจริงๆ จังๆ และสนับสนุนให้ผู้ปกครองดูแลส่งเด็กของตนไปโรงเรียนโดยสม่ำเสมอ เงินเดือนครูก็น่าจะได้พิจารณาให้ดีและควรจะมีวิธีการอันแบบค้าย ส่งเสริมให้ครูพยายามหาความรู้เพิ่มขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ในระหว่างที่เรายังไม่สามารถขยายการประถมศึกษาบังคับออกไปเป็น 7 ปีเช่นนี้ เมื่อเด็กมาอยู่ครบ 4 ปี สำเร็จประถมปีที่ 4 ไปแล้ว น่าจะชักจูงโดยเจ้าหน้าที่การศึกษาท้องถิ่นให้มีการชุมนุมนักอ่านหนังสือ ให้มีห้องสมุดขึ้น ให้มีการชุมนุมในเวลาว่างงาน สำหรับพื้นฟูหนังสือที่แกกำลังจะลืมไป อย่างนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จำต้องออกจากโรงเรียนไปเพียงชั้นประถมปีที่ 4

2. มัธยมศึกษา

มัธยมศึกษาแบ่งออกเป็นสองสายคือ สายสามัญและสายอาชีพ มัธยมศึกษาสายสามัญแยกออกเป็น ตอนต้น 3 ปี (คือ ม.ศ.1-3) และตอนปลาย 2 ปี (คือ ม.ศ.4-5) มัธยมศึกษาสายอาชีพก็แยกออกเป็นตอนต้น 3 ปี เหมือนกัน แต่ตอนปลายมี 3 ปี ผู้ที่สำเร็จชั้นม.ศ.6 สายอาชีพ จะได้ประกาศนียบัตรอาชีพชั้นสูง มัธยมศึกษาสายอาชีพตอนต้นนั้นปรากฏว่าไม่เป็นที่นิยมและไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย มีผู้เรียนแต่จำนวนน้อยขอได้โปรดดูภาพที่ 3 ในชั้นม.ศ.1,2 และ 3 ส่วนที่มีกาไว้เป็นจำนวนน้อยเหลือเกิน รัฐบาลในปัจจุบันนี้เท่าที่ทราบมีนโยบายที่จะเลิกเสีย โดยจะให้มีการสอนมัธยมศึกษาตอน

ต้นเฉพาะสายสามัญเท่านั้น ฉะนั้น นักเรียนที่สำเร็จชั้นม.ศ.3 ก็อาจจะเลือกเรียนต่อ (ถ้ามีโรงเรียนรับและได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อได้) 4 ทางด้วยกันคือ

ก. เรียนต่อสายสามัญ 2 ปี ได้ประกาศนียบัตรมัธยมบริบูรณ์ และถ้าจะเรียนต่อไปก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือเข้าโรงเรียนเทคนิคหรือโรงเรียนฝึกหัดครู

ข. เรียนต่อสายอาชีพ 3 ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรอาชีพะชั้นสูง และถ้าเรียนต่อไปก็เรียนอีก 2 ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ค. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครู เรียนอีก 2 ปีได้ป.ก.ศ.อีก 2 ปีได้ป.ก.ศ.สูง และอีก 2 ปีได้ปริญญาทางการศึกษา

ง. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีพะ เรียน 3 ปี ได้ประกาศนียบัตรครูอาชีพะ อีก 3 ปี ได้ประกาศนียบัตรชั้นสูง เป็นต้น

จำนวนนักเรียน

ในชั้นนี้ใครเสนอให้พิจารณาปริมาณนักเรียนในโรงเรียนเทียบกับจำนวนประชากรตามหมวดอายุ ตามภาพหมายเลขที่ 1

เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กในหมวดอายุที่ควรจะตรงกับข้ามชั้นการศึกษา กับเด็กที่อยู่ในโรงเรียนแล้ว จะเห็นได้ว่ารุ่น 11 ถึง 13 ขวบ มีประชากรถึง 2,250,000 คน แต่มีคนที่อยู่ในโรงเรียนในชั้นประถมปลายเพียง 400,000 เศษ อาจจะอยู่ในชั้นประถมต้นอยู่บ้างเป็นจำนวนมากก็จริง แต่ก็คาดว่าอย่างน้อยคงจะมี 1 ล้านคน ที่ไม่ไปโรงเรียน รุ่น 14 ถึง 16 ขวบคงจะมีประมาณ 1 ล้าน 5 แสนคน ที่ไม่ได้เล่าเรียน

โดยใช้วิธีดังที่ได้เสนอไว้ สำหรับเด็กอายุ 11 ถึง 13 และรุ่น 17 ถึง 18 ขวบประมาณอีก 1 ล้านคน รวมตั้งแต่อายุ 11 ถึง 18 ขวบ ในพ.ศ.2507 มีเด็กและคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไม่ได้เรียนหนังสือ อยู่ในโรงเรียนถึง 3 ล้าน 5 แสนคน ในจำนวนนี้คงจะมีเป็นอันมากที่ทำงานเป็นอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวน รับจ้างต่างๆ แต่คงจะมีจำนวนไม่น้อยใน 3 ล้าน 5 แสนคนนี้ที่ทำงานทำไม่ได้ และเมื่อเด็กวัยรุ่น ไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้ทำงาน ช่องทางที่จะเกิดปัญหาเยาวชนหรือปัญหาอันธพาลวัยรุ่นก็ย่อมมีมาก น่ากลัวอันตรายเป็นปัญหาทางสังคม

ที่พูดมานี้ไม่ได้หมายความว่าเด็กที่ไปโรงเรียนหรือไปเข้ามหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์นี้แล้วจะเป็นอันธพาลไม่ได้ อาจจะมีเหมือนกันในที่นี้ แต่ว่ามีช่องทางน้อยกว่าเด็กที่ไม่สามารถที่จะเข้าโรงเรียนได้และไม่มีงานทำ เพราะฉะนั้น ที่เราบ่นๆ กันว่าปัญหาวัยรุ่นและอันธพาลมีมากในประเทศไทยนั้นเมื่อหวนคิดกลับไปแล้วก็จะรู้สึกว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์มากที่เด็กว่างงานอยู่เยอะเยอะเลยไม่สามารถไปเข้าโรงเรียนได้ แล้วมีอันธพาลเพียงเท่านั้นเท่านั้น น่าจะมีมากกว่านี้

พิจารณาจากแง่ของตัวเองเด็กเอง เราต้องการให้เด็กของเราเป็นพลเมืองดี มีความคิด เป็นคนดีทั้งในครอบครัวและในหมู่คณะ ถ้าเราเชื่อว่าการศึกษาระดับประถมจะเป็นคนดีได้แล้ว ก็น่าเสียใจยิ่งนักที่มีเด็กวัยรุ่นอายุ 11 ถึง 16 ปี จำนวนถึง 2 ล้าน 5 แสนคน ไม่ได้รับการศึกษาถึงขนาด ผลเสียหายในเรื่องนี้มีมาก เช่น การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ก็น่าคิดว่าเราสร้างรัฐธรรมนูญกันจะได้ผลเพียงใด ถ้าประชากรของเรายังขาดการศึกษาอยู่มากเช่นนี้ และการที่เราจะอดอวดอ้างกับ

ใครว่าคนไทยรู้หนังสือกันมากถึง 60-70-80% นั้น จะมีมูลแห่งความจริงเพียงใด

ถ้าพิจารณาจากแง่เศรษฐกิจประชาคม ความจริงก็มีอยู่ว่าคนที่มีการศึกษาย่อมทำงานได้เฉลี่ยฉลาดและได้ผลดีกว่าคนที่ไร้การศึกษา ถ้าข้อนี้เป็นความจริง การเพิ่มผลผลิตของชาติไทยย่อมจะประสบผลสำเร็จไม่ได้ ในเมื่อคนของเรายังรู้หนังสือแบบงูๆ ปลาๆ ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาได้วางเป้าหมายไว้สำหรับประเทศต่างๆ ในเอเชียว่า ถ้ามีเด็กนักเรียนชั้นประถมอยู่ 100 คน ก็ควรจะมียุทธศาสตร์มัธยมประมาณ 26 คน ในประเทศไทยเอเชียนี้ประเทศญี่ปุ่นเขาสามารถทำการได้ดีกว่าเป้าหมายแล้ว คือไปได้ถึงอัตราส่วน 100 ต่อ 29 ประเทศไทยเราแม้จะรวม ป.5-6-7 ไว้ในชั้นมัธยมจนถึงม.ศ.5 ก็ยังได้อัตราส่วนเพียง 100 ต่อ 20 ถ้าตัด ป.5-7 ออกถึงเป็นชั้นประถม อัตราส่วนจะเหลือเพียง 100 ต่อ 8 ซึ่งนับว่าต่ำกว่าเป้าหมาย 26 ของเอเชียอย่างไ้กมมาก

ข้อเท็จจริงทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลและประชาชนของเรามีหน้าที่ด่วนและสำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่งคือ พยายามสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาให้เด็กของเราได้เรียนมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป เราต้องการทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนเทศบาล และโรงเรียนส่วนท้องถิ่น เฉพาะอย่างยิ่งเราต้องการครูสำหรับโรงเรียนมัธยมอีกมากมายหลายเท่าของจำนวนที่เราที่มีอยู่ในเวลานี้ ถ้าจะมีปัญหาถามว่าประเทศเราจนอยู่อย่างนี้จะสามารถเจียดเงินมาเพื่อการศึกษาได้พอเพียงหรือ หรือถ้าจะถามว่า Can we afford it? คำตอบที่เป็นภาษาอังกฤษก็ควรจะเป็นว่า We can not afford not to do it หมายความว่าถ้าเราไม่สามารถเจียด

เงินมาเพื่อการศึกษา ก็ไม่น่าจะเจียดเงินไปสำหรับเรื่องอื่นเพราะปัญหาอื่น ๆ เช่น ภัยคอมมิวนิสต์ อนาคต อาชญากรรม วิทยุ การปกครองประชาธิปไตย หรือแม้แต่ปัญหาการเศรษฐกิจและการผลิตต่ำ ปัญหาเหล่านี้จะป้องกันแก้ไขไม่ได้ ถ้าเราไม่ยอมลงทุนในสิ่งที่ประเสริฐที่สุดคือคน

ถ้าเป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศไทยทั้งรัฐบาลและประชาชนจะต้องใช้กำลังเงินและกำลังคนลงทุนเพื่อการศึกษาให้มากจริงๆ แล้วหลักการที่ควบคุมก็คือถ้าจะต้องใช้เงินมาก จะต้องพยายามใช้กำลังเงินและกำลังคนนั้นให้ได้ผล ให้มีสมรรถภาพดีจริงๆ ถ้าเป็นเช่นนี้คำว่า “ประหยัด” ในความหมายแท้จริงก็ต้องเป็นคำขวัญ เช่น ก่อนจะสร้างโรงเรียนใดให้มีความสวยงามเป็นพิเศษหรือมีหอประชุมอันหรูหราจะต้องคำนึงถึงปริมาณโรงเรียนที่ควรจะออกเงยจากการอดกลั้นที่จะไม่สร้างหอประชุมนั้น เจ้าหน้าที่ในเรื่องนี้จะต้องวางแผนและโครงการระยะยาวให้รอบคอบเพื่อมิให้เกิดการรั่วไหล การเหลวไหล และเพื่อให้อัตราการลงทุนแก้ปัญหาให้ถูกต้อง ตามลำดับความสำคัญของงานแต่ละด้าน

ในชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น ควรจะสังเกตได้ว่าเด็กของเรามักจะออกจากโรงเรียนไปเป็นจำนวนมากระหว่างม.ศ.3 กับ ม.ศ. 4 (ดูตารางหมายเลข 2) ม.ศ. 3 ออกไป 3 หมื่นเศษทั้ง 2 ปี ทั้ง 2504 และ 2507 และม.ศ.4 ก็ออกไปมากถึงหมื่นห้า และ 9 พันเศษใน 2 ปีนั้น และอีกชั้นหนึ่งออกไปเมื่อจบม.ศ.5 เด็กที่ออกไปทั้งสองประเภทนี้เมื่อออกไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ คำตอบก็คือจะต้องทำงาน เมื่อจะต้องทำงานก็จะต้องมีวิชาชีพจึงจะได้ทำงานได้ มิใช่จะเรียนรู้แต่ในวิชา “หนังสือ” เท่านั้น จะเห็นได้ว่าเด็กที่สำเร็จม.ศ.3 หรือม.ศ. 5 สาย

สามัญนั้นหางานทำได้ยาก แม้แต่ราชการก็ไม่มีใครอยากรับ ชอบรับพวกสำเร็จพาณิชย์การมากกว่า แม้จะเสียเงินเดือนมากกว่า มองจากแง่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจส่วนรวมก็จะต้องการใช้ผู้มีฝีมือทางการช่างสำหรับทำถนน ก่อสร้าง รั้ววัด ขุดคลอง ทำการอุตสาหกรรม และต้องการผู้มีความรู้เบื้องต้นในด้านเกษตรกรรม การป่าไม้เป็นอันมาก เมื่องานเหล่านี้เป็นงานที่มีผู้ต้องการหาคนมาทำงานในด้านผู้หางานก็ควรจะได้แสวงหาวิชาที่มีผู้ต้องการนี้ จะได้ประโยชน์ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ฉะนั้น จึงเห็นว่าการศึกษาสายอาชีพะในม.ศ.ต้นก็เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่น้อย สังเกตดูจากภาพที่ 3 (ท้ายบท) จะเห็นว่า ในขั้นนี้มีผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยเต็มที และรัฐบาลดำริจะเลิกเสีย ถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าเสียดาย เพราะการที่โรงเรียนอาชีพะชั้นม.ศ.ต้นในประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบันไม่ได้ผลนั้น ก็เป็นเพราะเหตุหลายประการซึ่งควรจะแก้ไขได้ พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่แล้วคงจำได้ว่าที่รัฐบาลตั้งโรงเรียนในครั้งนั้น ท่านตั้งด้วยการโบกมือคือหมายความว่า ครั้งหนึ่งต้องการโรงเรียนอาชีพะทุกจังหวัด ท่านโบกมือที่หนึ่งโรงเรียนช่างไม้ก็เกิดขึ้นพริบ 70 จังหวัด ครูก็ไม่มีหรือไม่มีวุฒิ นักเรียนที่เรียนไปแล้วก็สู้อายต์ที่ฝึกอยู่ที่ร้านช่างๆ บ้านไม่ได้ และก็น่าประหลาดเหลือเกินที่โรงเรียนช่างไม้มีถึง 70 โรงเรียน แต่โรงเรียนเกษตรในชั้นม.ศ.ต้นมีไม่ถึง 10 โรงเรียน และความจริงแม้โรงเรียนเกษตรก็ไม่ได้ผล เพราะเหตุว่าเราไม่ได้ตั้งใจเด็กและพอใจผู้ปกครองให้มุ่งหน้าเรียนในด้านเกษตร หรือมุ่งหน้าเพื่อทำงานด้านเกษตร หรือมุ่งหน้าเรียนทางการช่าง เราใช้แบบเงียบๆ เรียนที่ไหนไม่ได้แล้วก็เชิญมาเรียนที่นี้ก็แล้วกัน โอกาสหน้าอาจกลับเข้ามาชม

สายสามัญได้อีก อาจกลับเข้ามาหาวิทยาลัยชั้นสวรรคได้อีก เป็นต้น ทำ
อย่างนี้ก็ก่อกวนกันไม่ได้นาน เพราะโรงเรียนก็ไม่มีใครเข้าเรียน ข้อบกพร่อง
เหล่านี้พอจะช่วยแก้ไขได้ และถ้าเริ่มต้นกันใหม่ก็คงมีทางสำเร็จ แต่ไม่
ใช้วิธีโบกมือสร้างโรงเรียน ฉะนั้น จึงไม่ควรเลิก แต่ควรขยายออกให้กว้าง
ขวางยิ่งขึ้น โดยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้หมดไป เฉพาะอย่างยิ่งใน
ด้านฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักใช้มือและเครื่องมือจริงๆ โดยไม่ให้ความหวัง
ที่ผิดๆ ว่า เข้ามาเรียนแล้วจะสามารถต่อมหาวิทยาลัยได้

ขณะนี้ใครจะเสนอตัวอย่างของโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการ
และสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้ร่วมกันพิจารณาโครงการที่ 1
เพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาชั้นมัธยม ได้แก่ โครงการปรับปรุงอาชีวศึกษา
ในชั้นไปต่อมัธยมตอนปลาย โครงการนี้กำลังเจรจาอยู่กับธนาคารโลกจะ
เป็นโครงการ 3 ปี มีการปรับปรุงและขยายโรงเรียนช่างอุตสาหกรรม
14 โรงเรียน รับนักเรียนได้ทั้งหมด 7,000 คน ผลิตได้ปีละ 2,100
คน ก็ปรับปรุงและขยายโรงเรียนเกษตรกรรมชั้นม.ศ.ปลายอีก 9 โรงเรียน
รับนักเรียนได้ 3,800 คน ผลิตได้ปีละ 1,150 คน ในโครงการนี้จะ
มีการปรับปรุงการฝึกหัดครูทั้งทางช่างและทางเกษตร โครงการนี้รวม
ทั้งการจัดซื้อเครื่องอุปกรณ์การสอนและการฝึก จะต้องใช้เงินประมาณ
440 ล้านบาท

อีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
ได้สามารถเรียนวิชาชีพด้วย เพื่อเตรียมไว้ออกทำงานเมื่อจบม.ศ.3 โดย
จะให้เรียนปนไปกับเด็กในชั้นสายสามัญ เรียกว่าโรงเรียนผสม(Com-
prehensive school) ตามโครงการนี้จะพยายามปรับปรุงขยายโรงเรียน

ปัจจุบัน 19 โรงเรียน และสร้างใหม่ 1 โรงเรียน ในท้องที่ต่างๆ กระจายทั่วราชอาณาจักร นักเรียนอาจจะเลือกสายอาชีพได้ในเมื่อจบม.ศ.1 แล้ว และเมื่อม.ศ.3 ก็จะมีวิชาชีพซึ่งได้เรียนมาแล้ว 2 ปี คาดว่าโครงการนี้จะใช้เงินรวมทั้งสิ้นประมาณ 320 ล้านบาท เป็นโครงการ 5 ปี

โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ที่น่าสนใจสนับสนุน แต่ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า เราพูดถึง 400 ล้านบาท 300 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินมากมาย แต่มาถึงจำนวนคนที่ผลิตออกมาได้เพียง 2,000 คน หรือ 1,000 คน ทั้งๆ ที่ปัญหาในกระดานนี้พูดถึงเป็นเรื่อนแสนน่าเสียดายที่เราเผชิญกับปัญหาและจำเป็นต้องใช้เงินมากสำหรับที่จะได้คนน้อยแต่ผมคิดว่าถึงอย่างไรก็ดีเป็นเรื่องแรกเป็นตอนต้น ถ้าเราออกไปเรื่องจะใหญ่ขึ้น จึงน่าจะสนับสนุนและน่าจะพยายามให้เป็นไปได้ตามที่ต้องการและนอกจากนั้น โครงการของกระทรวงศึกษาธิการที่ไม่เกี่ยวกับการกู้เงินจะต้องใช้เงินงบประมาณมากนั้น ก็ควรจะได้รับการพิจารณาร่วมกับสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะได้สามารถดำเนินการไปได้โดยรวดเร็ว ในระหว่างนี้ เมื่อเราไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้ทั่ว ผมก็เสนอว่าควรที่จะมี mobile unit คือ ออกไปช่วยสอนวิชาชีพแก่เด็กในชนบท ควรจะมีโรงเรียนกลางคืนในที่ต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร เพื่อที่จะได้สามารถทำให้การสอนโดยปกติ เมื่อทำไม่ได้ก็สอนพิเศษขึ้นเพื่อให้ได้ผลดี

คุณภาพการศึกษา

การศึกษาก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ จะคำนึงถึงแต่เฉพาะเรื่องปริมาณมิได้ จะต้องพิจารณาถึงคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญ เท่าที่สังเกตและศึกษาจะเห็นได้ว่า วิธีการสอนและวิธีการเรียนของเรายังบกพร่องอยู่

บ้าง ข้อที่ควรจะปรับปรุงใครจะเสนอดังนี้

1) ควรฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัยในการอ่านและเขียนหนังสือ เมื่อผมเป็นนักเรียนมีสุขภาพดีอยู่ว่า สุ จิ ปุ ลิ เท่าที่สังเกตดูเวลานี้ แม้แต่ในมหาวิทยาลัยก็ยังไม่เรียนถึง สุ คือ ฟังเท่านั้น ฟังเล็กเซอร์ จิ จินตนาการ การที่จะคิดไม่ค่อยจะมี ปุ ไม่กล้าถาม ลิ ไม่กล้าเขียน ออกข้อสอบไปในชั้นมหาวิทยาลัยแม้แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์ ให้แสดงเหตุผล แสดงได้ครึ่งหน้า ไม่มีเหตุผล เป็นต้น หากว่านักศึกษาไม่ได้เริ่มมีนิสัยในการอ่านการเขียนหนังสือเสียแต่แรกแล้ว เอาแต่ฟัง ท่องจำ หมดเวลาเรียนแล้วเป็นเวลาดูหนัง นับไม่ได้ว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริง เพราะฉะนั้นการสร้างห้องสมุดและการบังคับให้เด็กได้เรียนได้อ่านหนังสือในห้องสมุดด้วยตนเอง จึงเป็นของที่สำคัญอย่างยิ่ง

2) นักเรียนวิทยาศาสตร์ ควรจะได้รับการฝึกฝนทางทดลอง ปฏิบัติ เครื่องมือทดลองปฏิบัติเหล่านี้จะต้องลงทุนซื้อ และเมื่อซื้อมาแล้วก็ไม่เก็บไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ไม่กลัวจะเสีย สำนักงบประมาณก็ต้องให้ค่าวัสดุให้มากขึ้นเพื่อทดลองได้ดี เช่นนี้จึงจะใช้เครื่องมือเป็นทาส ไม่ใช่เป็นทาสของเครื่องมือ

3) นักเรียนอาชีพะทางการช่างและการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ต้องฝึกหัดใช้เครื่องมือเป็นและใช้จนเคยชิน เท่าที่เคยทราบมา นักเรียนบางคนทีเรียนจะออกมาเป็นครู บางคนยังไม่เคยจับต้องเครื่องมือด้วยซ้ำ จริงอยู่เครื่องมือและวัสดุการปฏิบัติมันแพง แต่เชื่อว่าตัดรายการสร้างตึกอาคารหรรุๆ ออก เอาเงินมาใช้สำหรับเครื่องมือจะดีกว่าแน่

4) งบประมาณที่รัฐบาลยังไม่สามารถสร้างโรงเรียนให้พอเพียง

ก็จำเป็นที่จะต้องสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ให้ดีขึ้น การสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์นี้ น่าจะเป็นหัวข้ออียิตยวาทที่ผมจะได้นำมาเสนอได้ แต่ว่าใครจะกล่าวสั้น ๆ ว่ารัฐบาลควรจะสนับสนุนและควบคุมให้คุณภาพของโรงเรียนราษฎร์เป็นได้โดยดี ให้มีมากขึ้น เช่นที่โคมิโรงเรียนราษฎร์อยู่แล้ว ก็ไม่มีการตั้งโรงเรียนรัฐบาลไปแข่งขันกับเขา ทำให้โรงเรียนราษฎร์ล้มไปหมด แต่การควบคุมคุณภาพของโรงเรียนราษฎร์ขึ้นอยู่กับค่าเล่าเรียน และเงินสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่

5) การตรวจตราควบคุมและแนะนำแก่ครูตามโรงเรียนต่างๆ ควรจะได้ทำเป็นประจำ เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ไกลออกไป เพราะนอกจากจะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ครูทำงานโดยเข้มแข็งแล้ว ยังจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ได้รวดเร็วทันใจด้วย

6) กระทรวงศึกษาธิการควรจะขอความเห็นและขอคำปรึกษาจากนักอุตสาหกรรม พ่อค้า เกษตรกร และบุคคลที่จะเป็นนายจ้างของนักเรียนเหล่านี้ ชักจูงให้นักเรียนของตนได้รับความสนใจจากท่านเหล่านี้ในการจัดหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพ สำหรับสายสามัญผมคิดว่า เจ้าหน้าที่วิชาการของมหาวิทยาลัยที่จะรับนักเรียนไปต่อนั้นก็ น่าจะเป็นที่ปรึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในชั้นมัธยมได้

3. การฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการศึกษา สำคัญยิ่งกว่าเงิน เพราะถ้าเราขาดเงินเรายังพอจะหยิบยืมเพื่อนฝูงได้ แต่ถ้าเราขาดครู เราจะยืมครูฝรั่ง ครูแขก ครูจีน มากี่ไม่สู้จะถนัดนัก และยืมชนิดพูดไทยกับเด็กได้ก็มีน้อย (ส่วนเงินนั้นพูดได้ทุกภาษา) ฉะนั้น การขยาย

การศึกษาจะกระทำกันได้เมื่อใด จะต้องพยายามขยายการฝึกหัดครู
ก่อน จึงจะเริ่มได้มีผลดีจริงๆ

การฝึกหัดครูมีอยู่หลายชนิด ครูบางคนเรียนเก่งมีวิชามาก
แต่สอนไม่เป็น ชนิดนี้ต้องพยายามอบรมให้รู้วิธีสอน แต่บางคนในประ-
เภทนี้ก็อบรมไม่ได้เพราะนิสัยไม่ให้ ถ้าเช่นนั้นก็เป็นการจำกัดทางธรรมชาติ
น่าเสียดายช่วยไม่ได้ แต่บางที่เราฝึกหัดครูกันจนเพลิน ถือว่าวิชาครู
เป็นกุญแจวิเศษดอกเดียวในโลก สอนวิชาครูกันเพลินไปจนสอนเก่ง
แต่วิชาที่จะสอนถ่ายทอดนั้นเพิกเฉยเสีย สอนเก่งแต่สอนอะไรไม่ได้เมื่อ
ปีกลาย รัฐแคลิฟอร์เนีย ในสหรัฐอเมริกาถึงกับบอกสภาเลกจิ้งเจอร์จ่า
พวกสองนี้ ในประเทศไทยเราก็ปรากฏว่ามีครูจ่าพวกนี้อยู่บ้าง น่าจะ
พยายามสร้างอัตราส่วนให้เหมาะสม

การฝึกหัดครูในระยะที่ขาดแคลนครูชนิดนี้ ควรจะกระทำเป็น
หลักสูตรสั้นๆ มากกว่าหลักสูตรยาว หลักสูตรยาวจำเป็นต้องทำ แต่ว่า
หลักสูตรสั้นนั้นควรจะระดมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้สามารถผลิต
ครูออกไปทำงานได้จริงๆ โดยเร็ว

ปัญหาสำคัญอยู่ที่การจูงใจให้ครูเป็นครูอยู่ได้นานๆ ไม่ใช่ถือ
อาชีพครูเป็นเรือจ้าง เพราะครูอาจจะมิเกิดใจ ไมใคร่จะมีศักดิ์ค่าไม่เหมือน
ข้าราชการบางกรมที่มีรถหลวงขี่กันตั้งแต่ชั้นโทขึ้นไป ฉะนั้นครูบาง
ประเภทที่เราอดคัดจริงๆ ควรจะได้รับเงินเดือนในอัตราพิเศษเป็นสิ่ง
ที่จูงใจ และเป็นการทดแทนให้เกิดความยุติธรรมในสังคมยิ่งขึ้น ที่กล่าวมา
นี้หมายถึงครูทุกระดับ คือ ประถม มัธยมสามัญ มัธยมอาชีวะ และ
อุดมศึกษา

4. การอุดมศึกษา

ทุกวันนี้ทั้งรัฐบาลและเอกชนยังคงถือคติว่า เด็กทุกคนควร จะเข้ามหาวิทยาลัยได้หมด ข้อนี้ใครจะเสนอว่าเป็นมิฉฉาธิฐคือ ความ เป็นยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยเปรียบได้กับ โรงพยาบาลบ้า คนต้องบ้าจึงเข้าโรงพยาบาลบ้าได้ จึงจะเหมาะสมคน ต่ ๆ จะไปเข้าโรงพยาบาลบ้าย่อมไม่ได้ คนที่จะเข้ามหาวิทยาลัยได้ต้อง เป็นคนที่เหมาะกับการเรียนวิชาในชั้นอุดมศึกษา ถ้าจะรับกันพร่ำเพื่อ ก็จะทำให้ระดับมาตรฐานของการศึกษาชั้นอุดมต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ดี จำนวนที่ควรจะเข้ามหาวิทยาลัยในประเทศเรานั้น ว่ายังน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ผู้เชี่ยวชาญของ UNESCO ดังที่ได้อ้างมา ได้พิจารณาวางแผนไว้ว่า อัตราส่วนของนักเรียนมหาวิทยาลัยเทียบกับ นักเรียนชั้นประถมสำหรับเอเชีย ควรจะเป็น 2 ต่อ 100 คือ หมายความว่าชั้นประถมมี 100 ชั้นอุดมควรมี 2 อัตราส่วนนี้สำหรับประเทศญี่ปุ่นเท่ากับ 7 ต่อ 100 (สหรัฐอเมริกา 20 ต่อ 100 แคนาดา 13 ต่อ 100 ฝรั่งเศส 8 ต่อ 100 อังกฤษ 5 ต่อ 100) ของไทยเรา 0.9 ต่อ 100 ปัญหาสำหรับเมืองไทยในเรื่องนี้มีอยู่ 2 สถาน คือ มหาวิทยาลัย มีน้อยควรเพิ่มมหาวิทยาลัยขึ้น แต่ปัญหาที่สำคัญคือ คนที่จะเข้ามหา- วิทยาลัยได้คือ นักเรียนมัธยมนั้นยังมีมาตรฐานการศึกษาต่ำเกินไป ฉะนั้น ต้องแก้ปัญหารื่องมาตรฐานชั้นนี้ด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในมหาวิทยาลัยบางแห่ง (ไม่ต้องกล่าวชื่อ) ยังมีอาจารย์พิเศษ คืออาจารย์ที่ไม่ประจำ ไปขอให้เขาช่วยสอนอยู่มาก ต้องขออ้อเขาอยู่มาก (อย่างคณะเศรษฐศาสตร์ของบางมหาวิทยาลัย) ในกรณีเช่นนี้ ต้องแก้ปัญห

ด้วยการหาอาจารย์ประจำมาให้ได้มากในมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากนี้ จะ
แก้ได้ด้วยเรื่องเงินเดือนอีก ข้อนี้ประกอบกับปัญหาอื่นๆ ทำให้คิดในทำ-
นองที่ว่า มหาวิทยาลัยไม่ควรเลยที่จะอยู่ในระบบราชการเพราะเหตุว่าการ
แต่งตั้ง การถอดถอน การตั้ง การพิจารณาอะไรทำได้ลำบากเต็มทีรัฐบาล
ควรจะให้เงินแต่ไม่ควรจะบังคับให้อยู่ในราชการ ควรที่จะปลดปล่อยมหาวิท-
ยาลัยต่างๆ ให้หลุดพ้นออกไปจากระบบราชการเสีย การแก้ปัญหาคณะตั้ง
ระบบพิเศษขึ้น เช่น ระบบกฎหมาย เอาไว้ล่อใจนั้น ปรากฏว่าไม่ได้ผลเลย

มีประชาชนเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้ามหาวิทยาลัยได้แต่
อยากเรียนวิชาชีพชั้นอุดม ข้อนี้ น่าส่งเสริมให้เขาเรียนอย่างที่เราเคย
ได้พูดกันถึงเรื่องบริหารศาสตร์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีคำว่าคณะอยู่ข้างหน้าเรา
น่าจะสนับสนุนแต่ควรจะต้องจัดให้เป็นการทั่วไป เป็น Technical school,
Technical colleges และควรจะมีใจแข็งไม่ประสาทปริญญา เพราะเหตุว่า
ถ้าประสาทปริญญาแล้วคำปริญญาก็พรวดพราด น่าจะสามารถอุทิศวิชาให้
เขาโดยให้ประกาศนียบัตร ก็เป็นการสมควรแล้ว

ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับการศึกษาชั้นอุดมศึกษา ได้แก่ การ
ขาดแคลนผู้มีฝีมือด้านวิศวกรรม แพทย์ และเกษตร เพราะฉะนั้นรัฐบาล
ควรสนับสนุนโครงการพัฒนาสำหรับประเภทนี้ขึ้นมาเป็นพิเศษ ซึ่งคง
จะปรากฏเป็นรูปโครงการกู้เงินในไม่ช้า

คุณภาพต่างๆ ไปของการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต้องยอมรับว่า
ยังเป็นเรื่องที่ไอ้อวดกับต่างประเทศมิได้ เรื่องนี้จะต้องแก้ไขทั้งใน
ด้านผู้อำนวยกา คือ ชั้นคณบดี ชั้นคณาจารย์ และชั้นนักศึกษา เฉพาะ
อย่างยิ่งนักศึกษาคควรหาเวลาศึกษาด้วยตนเองมากกว่าฟังคำบรรยายเวลา

ว่างจากการบรรยายนั้นต้องใช้อ่านหนังสือ หรือปฏิบัติทดลอง ห้องสมุด ก็ควรจะเตรียมไว้ นักศึกษาจะต้องถืออยู่เสมอว่าวิคามารดาจ้างให้มา เรียน โดยให้เงินเดือนสำหรับมาเรียน ไม่ใช่ว่าวันหนึ่งมาเรียน 3 ชั่วโมง เสร็จแล้วไม่ต้องเรียนนักเรียนควรถือว่าต้องทำงานเต็มเวลา ต้องถือ อีกอย่างหนึ่งว่าการเรียนก็เหมือนการผลิตอย่างอื่น เอาแรงใส่ไปเท่า ไฉนก็จะนำผลกลับมาได้เท่านั้น ถ้าลงแรงน้อยก็ได้น้อย ลงแรงมาก ก็ไ้ดีมาก เพราะฉะนั้นนักศึกษาต้องอ่านหนังสือให้มาก

การอำนวยความสะดวก

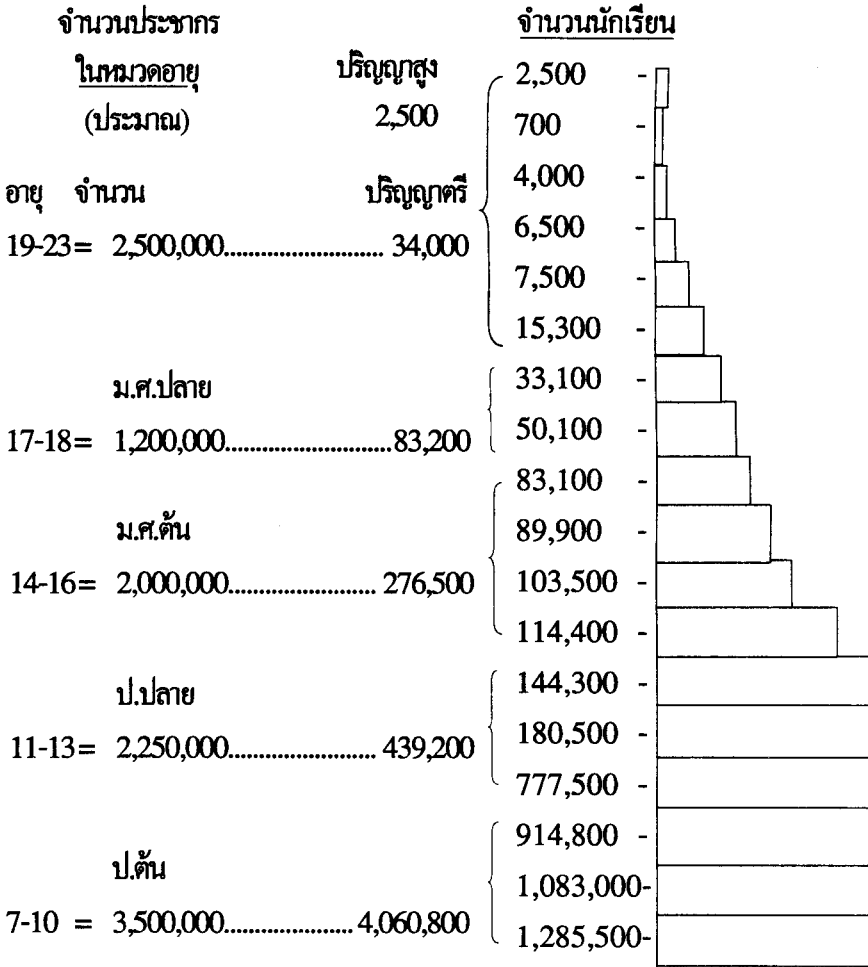
เมื่อเห็นการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราจะเพิกเฉย ได้ง่าย เราก็ต้องพยายามเจียดเงินมาใช้จ่ายด้านนี้ให้มากรัฐบาลไทยได้ลง มติรับรองว่าจะตั้งงบประมาณสำหรับการศึกษาให้มากขึ้นปีละ 10% ทุกปี ตั้งแต่ปี 2508 เป็นต้นไป คือให้แต่ละปีเพิ่มขึ้นกว่าปีก่อน 10% ทุกปี เช่นนี้ก็หมายความว่าภายใน 7-8 ปีอาจจะเพิ่มขึ้นเท่าตัว ทั้งนี้นับว่าเป็นสิ่งที่ชอบ แต่เมื่อต้องใช้จ่ายเงินมากก็ต้องพยายามใช้แบบ ประหยัด คือต้องวางโครงการระยะเวลายาว คาคาการณ์ไกลและรอบ คอบ ต้องระวางการรั้วไหล เหลวไหล และที่สำคัญที่สุดต้องอำนวยความสะดวก ให้ดี

การศึกษาชั้นต่างๆ นั้น ควรจะแยกออกตามความสามารถ ของนักเรียน ไม่ใช่แยกออกตามความสะดวกและตามอำนาจที่เจ้า หน้าที่ของรัฐบาลอยากจะได้ นโยบายการศึกษาทุกชั้นตั้งแต่ประถม ถึงอุดม ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เราจะประกอบต่อโดยใช้วิธีแยก ให้คนหนึ่งทำช่วงแรก อีกคนหนึ่งทำช่วงสองอีกคนทำช่วงสาม ทำ

ไม่ได้แน่ ไม่ใช่พายเรือกันคนละที ฉะนั้นควรอยู่ในความรับผิดชอบ
ของกระทรวงเดียวกัน ทั้งประถม มัธยม และอุดม ในประเทศไทยรู้
สึกว่าในปัจจุบันจะพยายามแยกกันมากกว่า ในเวลานี้เป็นความรับ
ผิดชอบของ 3 กระทรวง มหาดไทย ศึกษา และสำนักนายกรา ผลเสีย
จะมีมากกว่าได้ เฉพาะอย่างยิ่งในยุคพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ควรจะพิจารณาแยกเรื่องการค้าและการศึกษากับการควบคุมวางแผนนโยบายและวิชาการในการศึกษาออกจากกัน ผู้ดำเนินการด้านจัดการโรงเรียนและมหาวิทยาลัยมีหน้าที่อย่างหนึ่ง ผิดกับผู้ที่ควรจะทำหน้าที่ด้านควบคุม ด้านพัฒนาและด้านวิชาการ สภาการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ 2 แห่งนี้ ควรจะร่วมกันเป็นผู้ควบคุมนโยบายการศึกษาตลอดแถว ตั้งแต่ประถมจนถึงอุดม ฝึกหัดครูและอาชีวะ ถ้าองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นสามารถดูแลตนเองได้ ปกครองตนเองได้ โดยมีราษฎรท้องถิ่นเข้าดำเนินการปกครองตนเองอย่างแท้จริงไม่ใช่เจ้าเมืองไปนั่งแทนเมื่อใด เมื่อนั้นก็ควรรับโรงเรียนชั้นประถมและมัธยมรวมทั้งโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเทคนิคพิเศษไปดำเนินการด้วย โรงเรียนของเอกชนก็ควรให้ดำเนินการต่อไปและควรขยายการส่งเสริมให้กว้างขวางทั้งปริมาณและคุณภาพ ส่วนมหาวิทยาลัยควรเป็นรูปแบบมูลนิธิอิสระออกจากราชการ และถ้าเอกชนจะคิดตั้งมหาวิทยาลัยโดยมีครูอาจารย์ที่มีคุณวุฒิหลักสูตรและมาตรฐานพอเพียงก็ควรอนุญาต แต่ทั้งนี้ ภายใต้อาณัติของกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าหน้าที่ที่สอดส่องควบคุมแนะนำ แต่หน่วยเดียว ถ้ากระทำได้เช่นนี้ก็คงจะใกล้อุดมคติที่ได้กล่าวมาข้าง

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

จำนวนนักเรียนประถมและมัธยม ซึ่งออกจากโรงเรียนไป

ปริญญาโทและเอก

ปริญญาโทและเอก	ชั้น	พ.ศ.2504	พ.ศ.2507
อ.5	ป. 1-4	520,000	547,580
อ.4	ป. 5	11,000	12,156
อ.3	ป. 6	15,000	8,469
อ.2	ป. 7	15,000	3,067
ม.ศ.6 และอ.1	ม.ศ. 11	5,000	6,077
ม.ศ.5	ม.ศ. 2	9,000	2,258
ม.ศ.4	ม.ศ. 3	33,000	30,535
ม.ศ.3	ม.ศ. 4	15,000	9,566
ม.ศ.2			
ม.ศ.1			

ป.7

ป.6

ป.5

ป.4

ป.3

ป.2

ป.1

จำนวนนักเรียนในระดับต่างๆ ของการศึกษา พ.ศ.2507

(จำนวนปีพิเศษ)

๕. ๕๖๖๖

๕๖๖๖

นายวิชาญ นานา

๕๖๖๖

๕๖๖๖

๕๖๖๖

๕๖๖๖

๕๖๖๖

7-10 = 3,500,000

4,000,000

๕๖๖๖

๕๖๖๖

๕๖๖๖ (๕๖๖๖) (๕๖๖๖)

การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม*

การศึกษาไทยควรแก่การปฏิรูป

ความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยนั้นเป็นที่เห็นพ้องต้องกันในหมู่นักศึกษา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ อาจารย์ต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐบาล เทศบาลที่เกี่ยวข้อง เป็นเวลานานมาแล้ว เมื่อผมเป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ประมาณสิบห้าปีที่แล้วมา ก็ได้สะดุดใจว่าผลของการลงทุนทางด้านการศึกษาของประเทศเรานั้นไม่สู้จะดีนัก ระบบการศึกษาของเราบกพร่องหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและหนุ่มสาวในชนบทและแหล่งเสื่อมโทรมในเมือง ไม่ได้รับประโยชน์จากการอำนวยการศึกษาเท่าที่ควร เวลาพิจารณางบประมาณแต่ละปีก็มีแต่ประเด็นให้พิจารณาว่าจะก่อสร้างโรงเรียน จะต้องซื้อโต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ จ้างครู ซึ่งเป็นของจำเป็น แน่ละ แต่ผู้ที่รับผิดชอบในการศึกษาของชาติไม่ได้ประเมินผลของการอำนวยการศึกษาอย่างจริงจัง และไม่ได้มีความคิดว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบสังคายนาหลักการ วิธีการดำเนินการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งระบบ ให้เหมาะสมกับภาวะของประชาคมที่ได้เปลี่ยนแปลง

*บทความเขียนแสดงความเห็นต่อรายงาน “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” ของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา เสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี มีนาคม 2518

พิมพ์ครั้งแรกในประชาชาติ 6 เมษายน 2518

ไป ไม่ได้กำหนดเป้าหมายตามลำดับความสำคัญ และไม่ได้ใสแสงหาวิธีการที่จะดำเนินการบริหารให้เป็นไปโดยประสิทธิภาพสู่เป้าหมายนั้นๆ สรุปความว่าการจัดการศึกษาได้เป็นไปตามบุญตามกรรม หาเข้ากินคำอยู่ตลอดมา มีหน้าซ้ำต่อมาบรรดามหาวิทยาลัยต่างๆ ก็พยายาม ตัดชองน้อยแต่พอตัว คิดแก้ปัญหาด้วยการย้ายสังกัดจากกระทรวงศึกษาธิการไปสู่สำนักงานรัฐมนตรี ย้ายระบบจากก.พ.ไปสู่ก.ม.อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่ง กระทรวงมหาดไทยก็ดำเนินการข้อย่างอำนาจการจัดการระดับประถมศึกษาไปเสียจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยอ้างว่าจะกระจายอำนาจหน้าที่สู่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่แท้จริงไม่มีการกระจายอำนาจหน้าที่สู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริงเลย เพียงแต่เปลี่ยนขุมอำนาจรับผิดชอบในส่วนกลางจากกระทรวงหนึ่งไปอีกกระทรวงหนึ่งโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือเทศบาลก็ยังไม่ได้อิสระเท่าที่ควร การบริหารการศึกษาจึงแตกแยกออกเป็นเรื่องของ 3 กระทรวง นโยบายไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน และแท้จริงมักจะขัดแย้งซึ่งกันและกัน ส่วนสภาการศึกษาแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่อำนาจกมนโยบายและควรจะทำนายความสะดวกในด้านประสานงานก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่นั้นได้เท่าที่ควร กลับกลายเป็นหน่วยราชการที่ 4 ที่ผู้บริหารสถาบันการศึกษาทั้งหลายจะต้องผ่านการสอบสวน ในกรณีที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือขยายงานใดๆ ต่อมาในสมัยปฏิวัติ 2513 จนถึงทุกวันนี้ (หมายถึงการที่รัฐบาลจอมพลถนอม ทำรัฐประหารเพื่อยุบสภาและรัฐธรรมนูญ บ.ก.) ผู้มีอำนาจในราชการยังได้แยกบทบาทของสภาการศึกษาแห่งชาติ ออกเป็น 2 เสียง ส่วนที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเอาไปเป็นเรื่องของทบวง มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ ในสำนักงานรัฐมนตรี ส่วน

สภาการศึกษาแห่งชาติเรียกชื่อเสียใหม่ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ ให้มีหน้าที่รับผิดชอบแต่เฉพาะการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา
เป็นการพยายามแก้ไขเปลือกนอก ไม่ได้หยั่งลงไปถึงแก่นแห่งปัญหา การ
แก้ไขชนิดนี้จึงอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า ยิ่งแก้ยิ่งยุ่ง ยิ่งยกยิ่งลึก

ข้อเสนอในการปฏิรูป

เมื่อกลางปี 2517 ได้มีข้าราชการจำนวนหนึ่งที่สังเกตเห็นความ
หายนะอันจะเกิดขึ้นได้ และกำลังเกิดขึ้นจากระบบการศึกษาปัจจุบันได้
สามารถเสนอความเห็นผ่านกระทรวงศึกษาธิการจนถึงคณะรัฐมนตรีและ
คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการวาง
พื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ให้พิจารณาการศึกษาทั้งระบบและกระบวนการ
เพื่อตรวจสอบปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้การศึกษาสามารถ
สนองความคาดหวังของประชาชนสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมในระบบประชาธิปไตย และเหมาะสมแก่กาลสมัย คณะกรรม-
การชุดนี้ได้ขมุกขมนัปฏิบัติหน้าที่อย่างถี่ย้นแต่ รวดเร็วสามารถสนอง
รายงานได้ภายใน 6 เดือน เรียกว่า “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” เป็น
รายงานเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอคณะรัฐ-
มนตรี ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2517 เป็นหนังสือกว่า 375 หน้า แบ่งออก
เป็น 11 ตอน รวมกับบทสรุปเป็น 12 ตอน ในขณะเดียวกันคณะ
กรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้พยายามสรุปรายงาน เพื่อความ
สะดวกของผู้อ่านที่ไม่สู้มีเวลาหรือความวิริยะมากนักให้เป็นเล่มเล็ก ๆ
ตัวรายงานแท้ ๆ ไม่เกิน 63 หน้าขนาดเล็กเก็บความจากรายฉบับสมบูรณ์
มาเสนอ เรียกชื่อว่า “แนวทางปฏิรูปการศึกษาสำหรับรัฐบาลในอนาคต”

เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งवाद เป็นกุญแจไขปัญหาต่างๆ ทุกปัญหาในประเทศไทย ไม่ว่าจะสนใจทางการเมือง การสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนา การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดรูปที่ดิน การอนามัย หรือปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น แม้แต่ปัญหาเรื่องโสเภณีหรือความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ฉะนั้นรายงานเรื่องนี้จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนจะต้องสนใจ เฉพาะอย่างยิ่ง บรรดาปัญญาชน ข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า นักอุตสาหกรรม กรรมกร ชาวนาชาวไร่ และแม่ละนักรศึกษาครูอาจารย์และนักเรียนทุกระดับกับผู้ปกครองของนักเรียนทุกระดับคนไทยที่สนใจเรื่องความเจริญของบ้านเมืองไม่มีข้อแก้ตัวใดๆ ทั้งสิ้นที่จะเพิกเฉยละเลยต่อรายงานนี้ เพราะถ้าไม่สามารถย่อยรายงานฉบับ 375 หน้า ก็ยังมีโอกาสอ่านเพียง 60 กว่าหน้า ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเราแต่ละคนจะเห็นด้วยหรือขัดแย้งกับผู้รับผิดชอบในรายงานนี้

สำหรับผมเอง ได้อ่านและพิจารณาแล้วอยู่ฝ่ายที่เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่กับรายงานนี้ จะไม่ให้เห็นด้วยอย่างไร ในเมื่อทั้งข้อเท็จจริง (ที่ในรายงานเรียกว่า สภาพปัจจุบันและปัญหา) ทั้งหลักการและวิธีการที่รายงานนี้เสนอมา นอกจากจะตรงกับข้อประเมินและความคิดของผม (ซึ่งไม่สำคัญนัก) แล้ว ผมยังเห็นว่าคณะกรรมการที่เสนอรายงานนี้ได้ใช้ความคิดสติปัญญาเสนอหลักการต่างๆ ไปในทางก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทย และเมื่อได้เสนอหลักการอันแน่นอนแล้ว ก็ได้ใช้ความละเอียดสุขุมเสนอวิธีการไว้อย่างที่จะปฏิบัติได้เป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงทรัพยากรของประเทศซึ่งมีจำกัดด้วย

ในรายงานฉบับสมบูรณ์ คณะกรรมการได้วิเคราะห์สภาวะ

เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยไว้อย่างถี่ถ้วนเป็นกลางผลของการวิเคราะห์นี้ ผมเห็นว่าเป็นกระจกเงาอันเที่ยงตรง ส่องให้เราเห็นภาพอันแท้จริงของประชาคมไทย บทพรรณนาในเรื่องนี้ นักเรียนด้านสังคมศาสตร์จะได้ประโยชน์ในการศึกษาเป็นอย่างดี แต่ประโยชน์ของบทพรรณนาว่าด้วยสภาวะเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมที่วุ่นวายนี้ คณะกรรมการถือเป็นมูลฐานเพื่อสร้างเป้าหมายและหลักการแห่งการปฏิรูปที่คณะกรรมการเสนอขึ้น ข้อนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการได้พิจารณาเสนอหลักการต่างๆ โดยประยุกต์เข้ากับความเป็นจริง และความเป็นไปได้ในประชาคมไทย ใครจะกล่าวหาว่าคณะกรรมการทำไม่คิดดินก็กล่าวหาได้ แต่เป็นคำกล่าวหาที่เลื่อนลอย แล้วแต่ผู้ที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงจะสรรหามาโจมตี ไม่นำนำพามาวินิจฉัย

ข้อบกพร่องของการศึกษาไทยปัจจุบันพอจะสรุปได้ว่า (ก) ไม่ทันสมัย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของประชาคม (ข) ไม่ได้ถือประโยชน์จากความคิดใหม่ๆ ที่นักปราชญ์ทั้งหลายทั่วโลก เขากำลังสร้างสรรค์ขึ้นเสนอ (ค) ไม่สร้างความยุติธรรมในประชาคมไทย ไม่ให้ความเสมอภาคหรือโอกาสแก่คนส่วนใหญ่ มุ่งให้ประโยชน์แก่คนส่วนน้อย ทั้งในด้านนักเรียนและผู้ปกครอง (ง) ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละระดับสามารถใช้ความคิดริเริ่มของตนเอง ส่งเสริมแต่การท่องจำเลียนแบบ (จ) ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประกอบอาชีพได้โดยสะดวก ไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาการว่างงานในประเทศไทย (ฉ) เป็นระบบที่ปิด ใครที่ออกจากระบบไปแล้วประตูปิดตาย เข้าอีกไม่ได้ ไม่มีความคล่องตัว (ช) นอกจากจะเป็นระบบที่ปิดแล้วยังไม่เอาใจใส่ต่อ

คนที่อยู่นอกระบบ คือไม่สนใจเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกภายนอกโรงเรียน (ฉ) ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหาร ซึ่งแยกแยะออกไปเป็นหลายคน แม้แต่ในตอนที่เกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการเอง ในปัจจุบันก็ไม่มีภาระงานกัน ทำให้สิ้นเปลืองเปล่าคายเป็นได้ผลน้อยทั้งหมดนี้ในรายงานได้กล่าวอย่างชัดเจน มีเหตุผลข้อเท็จจริงประกอบ

ในส่วนที่เป็นข้อเสนอที่มีลักษณะในทางสร้างสรรค์ คณะกรรมการตั้งคำถามคำตอบสำคัญไว้ 4 ประการ คือ (ก) อย่างใดจึงจะเรียกว่าการศึกษาที่พึงประสงค์ (ข) จะจัดการศึกษาเพื่ออะไร (ค) จะจัดการศึกษาเพื่อใคร และ (ง) จะจัดการศึกษาอย่างไร ในตอนสุดท้ายนี้ได้เสนอหลักการในการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาไว้ 7 ประการ คือ

(1) ความเสมอภาคโดยไม่มีเงื่อนไขสำหรับทุกคนในการศึกษาขั้นต้น และความเสมอภาคในเชิงโอกาสสำหรับการศึกษาขั้นต่อไป

(2) การบริหารการศึกษาจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยกเป็นช่วง ๆ จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและจะต้องมีประสิทธิภาพ

(3) ระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อการศึกษา และจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม

(4) ฝึกฝนให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และประสานการศึกษาในโรงเรียนกับนอกโรงเรียนให้สัมพันธ์กัน

(5) จัดสาระและกระบวนการเรียนให้เจริญทางคุณธรรมจริยธรรม ปัญญา และวัตถุ เพื่อการดำรงชีวิตตามกาลสมัย

(6) บทบาทของครูและผู้บริหารการศึกษาต้องรับกับสภาพ

การณใหม่

(7) การปฏิรูปทั้งหลายนี้จะต้องมีอยู่ต่อไปเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงในประชาคม

จากหลักการ 7 ประการนี้ รายงานได้ขยายความออกเป็นประเด็นๆ ตั้งแต่ตอนที่ 3 ถึงตอนที่ 11 (ของฉบับสมบูรณ์) ว่าด้วยความเสมอภาค โครงสร้างของระบบ เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ บทบาทและฐานะของครู อุทิศศึกษา การจัดการศึกษาเอกชน ระบบบริหาร การระดมสรรพกำลังและการลงทุน กฎหมายการศึกษา แต่ละตอนส่วนใหญ่กล่าวถึงหลักการวิธีการปฏิรูป ขั้นตอนของการปฏิรูป รวมทั้งกำหนดเวลาแต่ละขั้นตอน มาตรการเพื่อป้องกันและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิรูป ซึ่งท่านผู้อ่านคงจะต้องใช้ความพยายามเอาใจใส่อ่านและพิจารณาไตร่ตรองเอาเองในที่นี้ จะขอยกประเด็นข้อเสนอบางประเด็นที่ผมเห็นว่าสำคัญมาเรียบเรียงไว้โดยไม่แสดงเหตุผลประกอบและโดยไม่ปรารภจะให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนี้

- (1) เน้นความสำคัญของการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น
- (2) ขั้นตอนของการศึกษาชั้นประถม มัธยม มัธยมปลาย เปลี่ยนจาก 7 ปี : 3 ปี : 2 ปี เป็น:6 :3 :3
- (3) เน้นความสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน
- (4) ควบสายอาชีพกับสายสามัญเข้าด้วยกันทุกชั้นตอน
- (5) แต่ละชั้นให้จบได้ในตัวของตัวเอง โดยให้ออกไปประกอบอาชีพได้ แต่นักเรียนที่ออกไปแล้วยังกลับมาเรียนต่อได้ภายหลัง
- (6) กระจายอำนาจการวัดผลให้โรงเรียนต่างๆ

(7) ผลิตและอบรมครู ตลอดจนผู้ช่วยสอนและบุคลากร
อื่นๆ ให้ได้ผล

(8) จูงใจให้ครูดีไปสอนในท้องถิ่นก้นดงและแหล่งเสื่อมโทรม

(9) จัดหลักประกันให้อาชีพครู และให้ระบบบริหารครูอิสระ

จากก.พ.

(10) ตั้งวิทยาลัยชุมชนต่ำกว่าปริญญาในท้องถิ่นต่างๆ

(11) เปลี่ยนวิธีการคัดเลือกเข้าอุดมศึกษาให้เสมอภาคกันทุก

ท้องถิ่น

(12) ให้มีสถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่

นอกระบบราชการในระยะยาว

(13) ค่อยๆ ลดบทบาทของโรงเรียนราษฎร์ในการศึกษาภาค

บังคับให้หมดสิ้นไป

(14) จัดและส่งเสริมให้โรงเรียนราษฎร์มีความคล่องตัวในการ

บริหารและการพัฒนาวิชาการ

(15) กำหนดค่าเล่าเรียนและอัตราค่าธรรมเนียมของโรงเรียน

ราษฎร์ตามมาตรฐานคุณภาพของแต่ละโรงเรียน ให้มีกำไรพอสมควร

และลดการอุดหนุนจากรัฐ นักเรียนที่ยากจนให้ได้รับทุน

(16) ส่งเสริมคุณภาพครูและวิชาการแก่โรงเรียนราษฎร์

(17) ประกันสิทธิและสวัสดิการครูโรงเรียนราษฎร์เท่าเทียมกับ

ครูรัฐบาล

(18) รวมงานบริหารการศึกษาส่วนกลางไว้แห่งเดียวกัน

เรียกว่ากระทรวงการศึกษา มีทบวงอุดมศึกษารวมอยู่ด้วย

(19) ในส่วนท้องถิ่น ให้กรุงเทพมหานคร และท้องถิ่นระดับจังหวัดรับผิดชอบในการวางนโยบายและบริหาร เป็นการกระจายอำนาจหน้าที่

(20) ระดมกำลัง และจัดสรรการลงทุนอย่างเสมอภาคให้มีประสิทธิภาพและอย่างประหยัด แหล่งการเงินอาจจะมาจากการขึ้นค่าเล่าเรียน เงินงบประมาณและเงินกู้

(21) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายต่างๆ ให้สอดคล้องกับหลักการข้างต้น

(22) นอกจากการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวแล้ว จะต้องปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ ระบบการปกครอง ระบบราชการ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม กำหนดและดำเนินการตามนโยบายประชากร กำหนดนโยบายการใช้สื่อมวลชนและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรม

นอกจากนี้ คณะกรรมการเสนอเงื่อนไขว่า จะต้องปฏิรูปการศึกษาทั้งในหลักการ ระบบและกระบวนการทั้งหมด มิใช่แค่เพียงบางจุดบางเรื่องบางตอน จึงจะได้ผลจริงจัง

ผมขอย้ำอีกทีว่าข้อสรุป 22 ข้อที่ผมเสนอมานี้ ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และไม่ตรงกับบทสรุปในรายงานสมบูรณหน้า 330-347 หรือข้อความสรุปในรายงานฉบับย่อในทุกประเด็นแต่เห็นว่าอาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบทความนี้ ให้ได้ทราบถึงเค้าของรายงานที่กล่าวถึงอย่างสั้นๆ

ข้อวิจารณ์

ในตอนท้ายของบทความนี้ ผมจะขอออกความเห็นและหยิบยกประเด็นบางเรื่องขึ้นมาวิจารณ์ เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของคณะกรรมการ ที่ใคร่จะได้รับทราบข้อคิดเห็นจากผู้สนใจประเภทต่างๆ

1. การที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุถึงความสำเร็จนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องปรับปรุงระบบต่างๆ และกำหนดนโยบายต่างๆ ให้แน่วแน่ ตามข้อ (22) ข้างต้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ ระบบและนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (มิใช่เพียงแต่อ้างว่าระบบการปกครองท้องถิ่นปัจจุบันนี้กระจายอำนาจไปแล้ว) นโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ นโยบายวางแผนครอบครัวและจำนวนประชากร เพราะถ้าประชากรยังเพิ่มขึ้นในอัตราสูงอย่างปัจจุบันแล้วจะทำให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นไปได้โดยยาก ทั้งในด้านของปัญหาและในด้านของทรัพยากรที่จะนำมาแก้ไขปัญหา แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ รัฐบาลจะต้องมีเจตจำนงอย่างแน่วแน่ (มี *political will*) ที่จะดำเนินการปฏิรูป มิใช่ว่า “คณะรัฐมนตรีรับหลักการ” หรือรับหลักการวันนี้แล้ววันหลังไหลเล มิใช่ว่าเอาเรื่องรายละเอียดมาเป็นอุปสรรคคั่งง้างหลักการปฏิรูปใหญ่ รัฐบาลต้องพิจารณากันให้ถ่องแท้ จะไม่รับปฏิบัติก็ดื่อบอกมาโดยกล้าหาญว่าไม่รับ อย่าให้ทำมาแล้วเสียเวลาเปล่า สิ่งที่ผมอยากให้เห็นก็คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภานำเรื่องนี้ขึ้นอภิปรายกันอย่างน้อย 1 วัน ให้สมกับที่เป็นเรื่องสำคัญยิ่งของชาติ และเมื่อรัฐสภาตกลงให้ดำเนินการปฏิรูปตามข้อเสนอของคณะกรรมการแล้ว ก็ให้ถือว่ารัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามข้อเสนออย่างซื่อสัตย์สุจริต ประเด็นที่สำคัญยิ่งอีกข้อหนึ่งก็คือ รัฐบาลจะมีความแน่นอนอนในความเอาใจใส่เรื่องนี้เพียงพอหรือไม่ ที่จะตั้งบุคคลที่เข้มแข็งจริงๆ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แล้วให้ความสนับสนุนแก่บุคคลนั้นทุกประการ

2. ในรายงานนี้ได้กล่าวไว้หลายตอนถึง “ความมกงามทาง

คุณธรรม และจริยธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐพึงปรารถนาในระบบการศึกษาปัจจุบันก็ระบุดังศีลธรรม จรรยาและจริยศึกษามีอยู่ในหลักสูตรและตำราเรียนด้วย การอบรมเด็กหรือนักศึกษาผู้ใหญ่ด้วยถ้อยคำ คำเทศนา แบบเรียน ตำราเหล่านี้ เท่าที่เป็นมาทุกกาลสมัย ทุกประเทศทั่วโลกไม่ได้ผล ตรงกันข้าม ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและเพิกเฉยแก่นักเรียนนักศึกษา เรื่องนี้จะปฏิรูประบบการศึกษาสักอย่างใดเท่าใดก็คงจะไม่ได้ ต้องปฏิรูประบบการปฏิบัติและความประพฤติของพวกเขา คือผู้ปกครองครูบาอาจารย์ ตลอดจนนักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย ความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ความตรงต่อเวลา ความมีใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ เป็นสิ่งที่พร่ำสอนกันไม่ได้ แต่ก่อนให้เกิดได้จากการปฏิบัติ และการปฏิบัติให้เด็กเอาเยี่ยงอย่าง

3.การรวมหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้าเป็นกระทรวงการศึกษานั้น ผมเห็นชอบด้วย เป็นหลักการที่ดี แต่ใครจะเสนอเงื่อนไขไว้ 2 ประการ คือ

(ก) เมื่อกระทรวงการศึกษาเป็นหน่วยราชการใหญ่ แยกออกมาเป็นหน่วยใหญ่ที่ย่อยลงมานั้น ตามประวัติการณ์ของกระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงอื่นๆ การประสานงานระหว่างหน่วยต่างๆ ภายในกระทรวงเดียวกันมักจะเป็นจุดอ่อนของราชการไทย จำเป็นจะต้องพยายามวางมาตรการให้เกิดการประสานงานภายในกระทรวงให้รัดกุม ข้อนี้อาจจะพาดพิงไปถึงตัวรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง ก็เป็นได้

(ข) การศึกษากับการสาธารณสุขเป็นของคู่กัน ในโรงเรียนระดับต่างๆ จำเป็นต้องมีบริการอนามัยโรงเรียน ฉะนั้นการประสานงาน

ระหว่างกระทรวงศึกษากับกระทรวงสาธารณสุขจะต้องกระชับกันแน่นแฟ้น
ข้อนี้เห็นได้ชัดมากที่ในศูนย์เด็กปฐมวัย (การศึกษาขั้นก่อนประถม-
ศึกษา) ในศูนย์เช่นนี้ โภชนาการและการอนามัยสำคัญกว่าการเรียนหนังสือ
ฉะนั้น กระทรวงการศึกษาจะต้องร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข
อย่างใกล้ชิด และพิจารณาจากสภาวะปัจจุบันผมค่อนข้างจะเห็นว่า
กระทรวงสาธารณสุขควรจะเป็นช่างเท้าหน้าและกระทรวงการศึกษาควร
จะยอมรับสภาพเป็นช่างเท้าหลังในเรื่องศูนย์เด็กปฐมวัย

4. การควบเอาอาชีวศึกษาเข้าไปรวมกับสายสามัญนั้นผมเห็น
ด้วยเต็มที เพราะเป็นเรื่องที่ควรจะพิจารณาร่วมกันไป ไม่ใช่แยกกัน
แต่ทั้งนี้ผมเข้าใจว่าคณะกรรมการคงจะไม่ต้องการกีดกันมิให้มีการจัด
ตั้งสถาบันการศึกษาอาชีวะขึ้นเป็นพิเศษโดยเอกชน หรือโดยรัฐบาล หรือ
โดยท้องถิ่น เพราะสถาบันที่กล่าวนี้คงจะมีประโยชน์และมีส่วนในกระ-
บวนการศึกษาแน่ เฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการเสริมสร้างความสามารถ
พิเศษแก่ผู้ที่ได้รับการศึกษาสายสามัญ (รวมทั้งอาชีวะ) มาแล้ว

5. การที่รัฐจะพยายามระดมทุนทรัพย์และกำลังคน ให้บริการ
การศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงนั้น เป็นข้อที่น่าสนับสนุนอย่างเต็มกำลังแต่
ผมไม่แน่ใจว่าจะจำเป็นหรือที่จะห้ามภาคมิให้เอกชนโรงเรียนราษฎร์เปิดสอน
ชั้นประถมภาคบังคับด้วย อย่างน้อยก็เป็นการแข่งขันกับโรงเรียนของรัฐ
และอย่างน้อยก็ช่วยให้การศึกษาของเราไม่ใช่เป็นแบบจำลองเหมือนกันทั้ง
ระบบ ความแตกต่างกันบางครั้งก็ทำให้เกิดผลดีซึ่งกันและกันได้ในส่วนรวม

6. ครูที่จะทำประโยชน์ให้แก่ศิษย์จริงๆ นั้น จะต้องมีความ
รู้ แต่สำคัญกว่าความรู้คือความเอาใจใส่สอนเด็ก ในโรงเรียนจำนวนมาก

ในขณะนี้ เฉพาะอย่างยิ่งในถิ่นกันดาร ไกลหูไกลตาผู้คน ครูใหญ่บางที่ก็ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นแรมเดือน ครูน้อยก็ไม่ใคร่จะเอาใจใส่สอนเด็กในรายงานของคณะกรรมการกล่าวถึงการนิเทศครู แต่ไม่ได้กล่าวถึง การตรวจตรา การปฏิบัติงานของครู ผมคิดว่าสารวัตรการศึกษายังมีความจำเป็น

7. คณะกรรมการเสนอจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมพลานามัยขึ้น แทนกรมพลศึกษา (เว้นแต่การจัดวิทยาลศึกษา) และสำนักงานเยาวชนแห่งชาติ ให้ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับพลานามัยและกิจกรรมเยาวชนต่างๆ และจะไม่จัดการศึกษาในโรงเรียนข้อนี้ทำให้ผมฉงนว่าการพลศึกษาในโรงเรียนจะอย่างไร ผมเองเห็นว่าสำหรับเด็กนักเรียนส่วนใหญ่รุ่น 10 ขวบ ถึง 18 ขวบ นอกเหนือไปจากการเรียนวิชาความรู้ตามปกติแล้ว การจัดงานพลศึกษาหรือจัดองค์กรอย่างเช่น ลูกเสือ มีความสำคัญพอใช้เพราะเกี่ยวกับการอบรมนิสัยให้รู้แพ้รู้ชนะ บำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมและชักจูงให้มาวมั่ววมกันในเชิงที่เป็นประโยชน์ แทนที่จะปล่อยให้ชักจูงกันไปทำชั่ว ผมอ่านดูรายงานหลายครั้งแล้ว เห็นว่าคณะกรรมการไม่ใคร่จะเห็นมากนักในเรื่องสำคัญนี้ อาจจะเป็นเพราะมีปฏิกริยาต่อสภาพปัจจุบันก็เป็นได้

8. ส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษานั้น คณะกรรมการใจเย็นกว่าผม คือในขั้นแรกนี้ให้มีการปฏิรูประบบการบริหารเพียงแต่ให้ยังอยู่ในราชการ แต่มีคณะกรรมการข้าราชการอุดมศึกษาขึ้นจัดการบริหารงานบุคคล และในการพัฒนานระยะยาว จึงจะเสนอให้ศึกษารายละเอียด ให้สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการดำเนินกิจการ แล้วแปรสภาพของทบวงอุดมศึกษาเป็นคณะกรรมการจัดสรรเงินอุดหนุนอุดมศึกษา ถ้าเป็นใจผม

ใครจะเสนอให้ถือเป็นหลักการว่า สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีอิสระในการดำเนินกิจการของตนเอง มหาวิทยาลัยใดจัดวางระเบียบภายในของตนได้สำเร็จเมื่อใด ก็ให้พ้นจากความครอบงำของระบบราชการได้โดยทันที

9. ในรายงานของคณะกรรมการหลายแห่งมีการเสนอให้เพิ่มเงินค่าเล่าเรียน เพื่อให้ตรงตามหลักเศรษฐกิจต้นทุนกำไร ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนเอกชนหรือมหาวิทยาลัยของรัฐ ส่วนผู้ที่ยากจนนั้น ให้ท้องถิ่น หรือโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย ให้ทุนการศึกษาหรือให้ยืมเงินศึกษา เป็นการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคแห่งโอกาส ข้อนี้เห็นด้วยในหลักการ แต่พิจารณาในทางปฏิบัติ ถ้าจะรอให้นักเรียนเข้าโรงเรียนเสียก่อน หรือนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยเสียก่อน แล้วโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยหรือท้องถิ่น จึงให้ทุนแล้ว คนที่ยากจนจริงๆ ไม่แน่ใจว่าจะได้ทุนจะไม่สามารถสมัครเข้าเรียนได้ ฉะนั้นข้อสำคัญที่ควรคำนึงคือ ท้องถิ่นแต่ละแห่งจะต้องได้รับความอุดหนุนจากรัฐบาล จากเอกชนผู้ให้ทุนให้สามารถพิจารณาให้ทุนแก่เด็กเรียนดีในท้องถิ่นนั้นๆ ก่อนสมัครเข้าเรียนต่อในชั้นใด ๆ ทั้งสิ้น การกระทำเช่นนี้จะต้องให้ท้องถิ่นมีอิสระทางการเงินและการบริหารอย่างสมบูรณ์ ซึ่งน่าจะเป็นหน้าที่เบื้องต้นที่จะต้องกระทำ เพราะรัฐธรรมนูญมิได้ระบุไว้หรือว่า อิสระภาพของท้องถิ่นทางการเงินและการบริหารเป็นข้อพึงปรารถนา และพิจารณาจากแง่ของการปฏิรูปการศึกษาตามรายงานของคณะกรรมการนี้ อิสระภาพของท้องถิ่นและการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น มิใช่เงื่อนไขสำคัญของเอกสารนี้ดอกละหรือ

มีนาคม 2518

ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ*

สดุดีชินแคลร์ ทอมป์สัน

วิทยาลัยพระคริสตธรรมในประเทศไทยและสภาคริสตจักรในประเทศไทย ได้ให้เกียรติแก่ผมอย่างสูง โดยเชิญให้แสดงปาฐกถาเป็นอนุสรณ์ครั้งที่ 6 สำหรับชินแคลร์ ทอมป์สัน ประจำปีพ.ศ.2512 นี้ ปาฐกถาในชุดอนุสรณ์นี้ที่แล้วมาทั้ง 5 ท่าน เป็นศาสนาจารย์และมหาเปรียญผู้เชี่ยวชาญในศาสนธรรมและศาสนศาสตร์ทุกท่าน ปีนี้เป็นปีแรกที่ท่านผู้อำนวยการเรื่องนี้ ได้นำเอาผู้ที่อยู่นอกศาสนจักรอย่างผมมาแสดงปาฐกถาอนุสรณ์ จึงทำให้ผมรู้สึกในเกียรตินี้เป็นพิเศษ และรู้สึกทว่าไหวอยู่ว่า คำบรรยายนี้จะเป็นไปได้สมดังความประสงค์ของวิทยาลัยฯ และสภาคริสตจักรฯ หรือไม่ประการใด

วิลเลียม เจมส์ ชินแคลร์ ทอมป์สัน เป็นศาสนาจารย์ซึ่งเข้ามาบำเพ็ญประโยชน์สอนศาสนาที่วิทยาลัยนี้ตั้งแต่ปี 2480 ได้อุทิศสติปัญญาความสุขส่วนตัวของท่านเพื่อศิษยานุศิษย์ในประเทศไทยทั้งก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลอดมาจนสิ้นชีวิต ท่านทั้งหลายคงจำได้ว่า อาจารย์ชินแคลร์ ทอมป์สัน ถึงแก่กรรมโดยอุบัติเหตุรถไฟ และในวันเดียวกันก่อนการเดินทางครั้งสุดท้ายของท่านนั้น ท่านได้ช่วยอนุเคราะห์มุสนิธิโรคเรื้อรังที่ลำบากโดยแสดงปาฐกถา ได้ว่าที่ เก็บเงินบำรุงมุสนิธินั้น อาจารย์ชินแคลร์ ทอมป์สัน ได้ทำการค้นคว้าวิจัยวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

*ปาฐกถาอนุสรณ์ ชินแคลร์ ทอมป์สัน พ.ศ.2512

พิมพ์เป็นเล่มเล็กๆ โดยให้ชื่อบทความนี้โดยโรงพิมพ์ไทยเทอดธรรมในปี 2512 และในสุนทรพจน์และข้อเขียน ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพพระยาราชวรัยการ 28 พฤษภาคม 2513

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างพุทธธรรมและคริสต์ธรรมโดยละเอียด เป็นที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก เพราะประการหนึ่งครูบาอาจารย์ที่ประเสริฐนั้นย่อมไม่พึงพอใจในการสอนศิษย์ด้วยพื้นความรู้เดิมของตนแต่อย่างเดียว ย่อมต้องขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการศึกษาวิจัยสืบสาววิชาการอันเลิศนำมาเผยแพร่ต่อไปอย่างมิว่างมือ อีกประการหนึ่งเมื่อนักปราชญ์ทางศาสนาหนึ่งนิกายหนึ่ง อย่างอาจารย์ทอมป์สัน เบิกใจและสติปัญญาให้กว้างศึกษาหลักธรรมและรายละเอียดของศาสนาหนึ่ง เพื่อให้รู้แจ้งเห็นชัดนั้น ย่อมเป็นการกระทำที่น่าสรรเสริญ เพราะชอบด้วยเหตุผลทั้งในด้านวิชาการและทางปฏิบัติ สมควรแก่การสดุดีเป็นอย่างยิ่ง

ดังที่ได้เรียนไว้ตอนต้น ผมเองจัดได้ว่าเป็นฆราวาสนอกศาสนา-จักร ปราศจากความรู้ลึกซึ้งในพุทธธรรมและคริสต์ธรรมและด้อยในปัจจัยสำคัญในทางศาสนา คือความศรัทธาแบบศาสนนิยม ถึงกระนั้นก็ตามผมมีความรู้สึกสรรเสริญและนิยมนำงานศาสนาจารย์ทุกศาสนา ที่อุทิศโลกยสมบัติและสละความทะเยอทะยานทางโลก ใฝ่แต่ธรรมสาระและธรรมวินัย นำเอาหลักธรรมเผยแพร่แก่สัตว์โลก โดยหวังช่วยให้พ้นทุกข์ บรรลุถึงสุขอันประเสริฐโดยทั่วหน้า

ตอนที่ 1

ลัทธิของคนกึ่งขาดศรัทธา

คริสต์ธรรมกับพุทธธรรมผสม

เมื่อเด็กๆ ผมได้มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนซึ่งศาสนาจารย์ทางคริสตจักรนิกายคาทอลิกเป็นผู้ก่อตั้งและดำเนินการ ได้ศึกษาอยู่เป็นเวลา 9 ปี และเป็นครูฆราวาสอยู่อีก 4 ปีเศษในโรงเรียนนั้น ได้เริ่มคุ้นกับคริสตศาสนาตั้งแต่เล็ก ได้อ่านประวัติทั้งก่อนพระเยซูคริสต์และประวัติของพระเยซูโดยสรุปพอสมควร ครั้นต่อมาเมื่อออกไปศึกษาในยุโรป ก็ได้คุ้นกับนิกายอื่นของคริสตศาสนาซึ่งแยกและแตกต่างจากนิกายคาทอลิกออกไป นับว่าไม่สู้จะมีข้อแก้ตัวมากนักที่จะอ้างว่า

ไม่รู้เรื่องศาสนาคริสต์ ส่วนทางด้านศาสนาพุทธเล่าก็ได้รับการอบรมทางบ้านมาตั้งแต่จำความได้ ชะรอยจะเป็นเหตุนี้กรรมังที่ท่านอาจารย์ในวิทยาลัยนี้และสภาคริสตจักรฯถือเป็นข้อสนับสนุนให้เรียกตัวมาบรรยายในคราวนี้ ทั้ง ๆ ที่ปราศจากความเชี่ยวชาญลึกซึ้งในทางธรรม

ถ้าจะจำแนกประเภทของผลแห่งการอบรมศึกษาศาสนาและจริยธรรมแล้ว คงจะจำแนกได้เป็นผลทางตรงประเภทหนึ่ง ผลทางอ้อมประเภทหนึ่ง ผลทางตรงนั้นคือ ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเชื่อมั่นในคติสำคัญแห่งศาสนานั้น เช่น ในศาสนาคริสต์ก็เชื่อมั่นในพระผู้เป็นเจ้า เชื่อว่าความมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของคริสตศาสนิกชนคือการมีชีวิตใหม่ ถือกำเนิดในอนุภาพและกฤดาภินิหารแห่งพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งความจริงอันเลิศ ความงามอันเลิศ และความดีอันเลิศ ในศาสนาพุทธโดยแท้จริง (ไม่รวมถึงนิกายบางนิกายซึ่งถือพระพุทธเจ้าเป็นพระผู้เป็นเจ้าตามแบบไสยศาสตร์) ความมุ่งหมายขั้นสุดท้ายได้แก่การบรรลุถึงโลกุตระธรรมพ้นเสียจากความเกิดซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ หรืออีกนัยหนึ่งบรรลุถึงพระนิพพาน ผู้ที่สอนศาสนาย่อมมุ่งที่จะปลูกความศรัทธาเชื่อถือในจุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นลำดับ ซึ่งนับว่าเป็นผลทางตรงของการสอนศาสนานั้น ๆ

ส่วนผลทางอ้อมของการสอนศาสนา ซึ่งในที่นี้มีได้หมายความว่า เป็นผลที่สำคัญด้อยกว่าผลทางตรง ได้แก่การปลูกฝังให้ผู้รับการสอนนั้นประพฤติดี มีธรรมจริยาวัตร รักษาศีล กถวบาป เป็นต้น โลกียธรรม คือ ธรรมะซึ่งรักษาความดี ความงามและความจริงไว้ในหมู่มนุษย์ ทำให้มนุษย์แต่ละคนที่ประพฤติตามคำสั่งสอนนั้นมีจิตใจผ่องแผ้วอยู่ร่วมกับผู้อื่นในครอบครัวในหมู่มิตรสหายในวงงานและในสังคมได้ โดยมีสันติคือความสงบและโดยมีสุข

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นความเข้าใจส่วนตัวของผม อันเกิดจากความระลึกย้อนหลังไปถึงการสั่งสอนอบรมที่ได้มาจากบ้านและโรงเรียน ทั้งทางด้านศีลธรรมและศาสนา *ผลที่ผมจะเสนอจากการประเมินตน*

เองพอจะสรุปได้ว่า ผลทางตรงคือความศรัทธาสำหรับตัวผมนั้นแทบจะไม่มี แต่ผมเข้าใจว่าผมได้รับผลทางอ้อม ทางศีลธรรมจรรยามากพอใช้ ซึ่งเห็นจะต้องขยายความให้ชัดสักเล็กน้อย ณ ที่นี้

ความจำเป็นของศรัทธา

การที่กล่าวว่าผมยังไม่สามารถรับผลทางตรง คือความศรัทธา เชื่อมั่นจากการศึกษาศาสนานั้น ก็เพราะยังไม่สามารถรับรองกับตนเอง อย่างสุจริตใจว่า พระผู้เป็นเจ้าของหรือไม่มี นิพพานเป็นจุดจบแท้จริง อย่างสมบูรณ์แน่ชัดหรือไม่ ที่กล่าวมานี้ไม่ได้คัดค้านว่า พระผู้เป็นเจ้าของหรือนิพพานไม่มีแน่ เพียงแต่ว่าไม่แน่ใจสนิทว่ามีแน่ ประเด็นเรื่องที่พ้นไปจากชีวิตในโลกปัจจุบันนั้นเป็นเรื่องนอกเหนือไปจากโลกมนุษย์ อย่างที่ในภาษาฝรั่งเรียกว่า Metaphysics ถ้าผมจะลำเอียงไปก็อาจจะลำเอียงไปทำนองบอดสี รับเอาแต่สิ่งที่เห็นประจักษ์ สิ่งที่ใคร่ครองได้ด้วยเหตุผลเป็นสำคัญ จะแย้งว่าถ้าไม่เชื่อไม่มีความศรัทธาแล้วจะไม่ดี ก็ยังไม่เห็นว่าจะไม่ใช่อะไร เพราะการขาดความศรัทธาดังกล่าวนี้อาจจะถือเป็นข้อบกพร่องก็เป็นข้อบกพร่องเฉพาะตัว ไม่มีผลทำให้เกิดเสียหายแก่ผู้ใด ครอบงำที่ยังยึดมั่นในศีลธรรม และผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมะแล้ว ถ้าพระผู้เป็นเจ้าของจริง พระผู้เป็นเจ้าของจะปล่อยให้ได้รับทุกข์ทรมานหรือ คงเป็นไปไม่ได้สำหรับพระผู้เป็นเจ้าของที่ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันไม่รู้จัก ถ้ามีพระนิพพานจริงที่จะไม่บรรลุดังความพ้นทุกข์นั้น คงเป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อไม่มีศรัทธาก็ต้องปล่อยไปตามบุญตามกรรม อนึ่ง การขาดความศรัทธาเชื่อมั่นในโลกุตตรธรรมบางประการนั้น ก็ชี้ให้เห็นปราศจากหลักการเสียทีเดียว ในกาลามสูตรตามพุทธประวัติก็ปรากฏมีพุทธโอวาทดังนี้

“ท่านทั้งหลาย อย่าพึงเชื่อถือสิ่งใด เพียงแต่เพราะที่ได้ฟังตามกันมา หรือเพราะเคยเป็นเช่นนั้นต่อๆ กันมา ก็อย่าเชื่อ หรือโดยข่าวเล่าลือ ก็อย่าเชื่อ หรือโดยมีผู้อ้างคำรา ก็อย่าเชื่อ หรือโดยฟังเดา

เอาเอง ก็อย่าเชื่อ หรือโดยคาดคะเนเอาเอง ก็อย่าเชื่อ หรือโดยการศรัทธา
ตรงตามอารมณ์ ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน
ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะเห็นว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อถือ ก็อย่าเชื่อ หรือเพราะ
เห็นสมณะผู้นี้เป็นครูเรา ก็อย่าเชื่อ แม้แต่คำของพระพุทธเจ้าที่สอน
มานี้ ก็อย่าฟังเชื่อ ท่านจงเอาข้อที่ได้ยินได้ฟังไปไตร่ตรองกรองดูด้วย
เหตุผลจนเกิดความชัดแล้วจึงค่อยเชื่อ”

แท้จริงการเชื่อถือพระอย่างฉาบฉวยโดยไม่มีศีลธรรมค้ำจุน
อยู่โดยมันคงนั้น ตามความเข้าใจของผมจะเป็นโทษยิ่งกว่าเป็นคุณผู้
เรียกตนว่าพุทธศาสนิกชนไปเข้าวัดฟังเทศน์โดยมิขาด เข้าตัดบาตรเป็น
นิจสิน แต่สายๆ หน่อยพุดปด ฉ้อโกงและละเมิดศีลอื่น ๆ ย่อมเป็นคน
เลว ไม่ว่าจะใช้มาตรฐานอะไรมาวัด เทียบได้กับคริสตศาสนิกชนซึ่งนึก
ว่ามีพิธีไถ่บาปทางศาสนาแล้วไม่กลัวบาป หรือนิสิตนักศึกษาซึ่งหัดให้
สินบนเสียตั้งแต่เด็ก ๆ โดยบนบานพระเจ้าขอให้สอบได้ จะนำเครื่องสัก
การะมาเช่นไหว้ดังนี้ ผมคิดว่าไม่ได้ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม

ปัญหาที่ผมใคร่จะวิชันเกี่ยวกับหัวข้อของคำบรรยายนี้ก็
คือ การที่ขาดศรัทธาดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาชาติ
หรือไม่ คำตอบโดยสรุปของผมก็คือ (ก) ถ้าขาดศรัทธาแต่ไม่ละเมิด
ศีลธรรมก็ไม่ใช่อุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ (ข) ถ้ามีทั้งศรัทธาและ
มีทั้งศีลธรรม ก็ยิ่งไม่ใช่อุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ อาจจะเป็นการ
สะดวกสบายสำหรับบุคคลผู้มีศรัทธาด้วยซ้ำ และ (ค) ถ้าผู้ใดมีแต่
ศรัทธา แต่ละเมิดศีลธรรม ผู้นั้นจะเป็นปรปักษ์แก่การพัฒนาชาติแน่นอน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มชัดขึ้น ผมเห็นสมควรที่จะกล่าวย้ำ
ว่า การที่ผมบังอาจมากล่าวในวิทยาลัยพระคริสตธรรมนี้ว่า ศรัทธาไม่ใช่
เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งยวดในการพัฒนานั้นจะได้ประสงค์ลบลู่ท่านอาจารย์
ทั้งหลายและวิทยาลัยนี้ก็ไม่ ความมุ่งหมายของผมต้องการแก้ความเข้าใจ
ผิดในวงการศึกษาในประเทศไทยที่ย่ำเรื่องความศรัทธามากเกินไปไม่

ว่าจะเป็นการศรัทธาแบบฉาบฉวยหรือหน้าไหว้หลังหลอกก็ยังรับกันว่าดี ส่วนศีลธรรมไม่ย่ำให้พอ คำโฆษณาชวนเชื่อในวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลก็ยังคงพูดได้ว่า คนที่ไม่เชื่อศาสนานั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้าย เด็กๆ ครูสอนมาแบบนี้จะเข้าใจไขว้เขว คนที่ไม่มีศาสนาแต่ประพฤติธรรมก็ควรได้รับการยกย่องนับถือ เพราะเป็นธรรมจารี อนึ่ง ผมใคร่เสนอว่าท่านศาสนาจารย์ทั้งหลาย ทั้งทางพุทธและคริสต์ อบรมสั่งสอนให้คนเรามีทั้งศรัทธาและศีลธรรม ถ้าศาสนิกย์ได้รับทั้งศรัทธาและศีลธรรมไปจริงๆ ก็เป็นสิ่งประเสริฐ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติ แต่แม้ว่าศาสนิกย์ของท่านจะบกพร่องไปในด้านศรัทธา หากมันคงทางด้านศีลธรรม ผลของการสั่งสอนอบรมของท่านก็เกิดเป็นบุญได้โดยสมบูรณ์แล้วทางการพัฒนาชาติ

ข้อเสนอดังกล่าวข้างต้นนี้ ผมจะขอขยายความต่อไปในคำบรรยายนี้ทั้ง 3 ชั่วโมง ในขั้นนี้ผมใคร่จะกล่าวต่อไปถึงผลทางหลักศีลธรรม ที่เราพึงได้จากศาสนาทั้งทางด้านคริสต์และด้านพุทธ และการนี้ก็จำเป็นที่ผมจะต้องพิจารณาระลึกถึงหลักศีลธรรมซึ่งตนเองยึดถืออันเนื่องมาจาก การอบรมทั้งพุทธและคริสต์ รวมกันจนแยกไม่ออกชัดเจน หากผมนำเรื่องของตนเองมากล่าวมากเกินควรก็ขอได้โปรดให้อภัย **หลักศีลธรรมประจำตัว**

หลักธรรมใหญ่ในชีวิตที่พอจะยึดถือได้นั้น ผมได้มาจากคริสต์ซึ่งลำดับไว้ดีถูกใจผม เพราะจำง่ายและได้ความ กล่าวคือ ความจริง ความงามและความดี แท้จริงทางศาสนาพุทธก็มีปรัชญาไปในทำนองเดียวกัน แต่มิได้ลำดับไว้ในตำราให้ครบถ้วนในที่เดียวกันอย่างนี้ การลำดับโดยสมบูรณ์อย่างสั้นๆ นี้ ทำให้ยึดถือประจำใจได้ง่าย ทำนองเดียวกับที่ทางพุทธสอนให้ท่องคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งถือประจำใจได้ง่าย แต่ไม่ได้บ่งระบุตรงถึงหลักคุณธรรมที่เข้าใจชัด

ความจริง ความงาม และความดี ทั้ง 3 ประการนี้เป็นคุณ-

ธรรมสำคัญในการพัฒนาทั้งบุคคลแต่ละคนและชาติหมู่คณะให้เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองไปโดยสมบูรณ์ดังนี้

ความจริงหรือที่ทางพุทธเรียกว่าสัจจะนั้น เป็นธรรมที่คนเราควรใส่ใจทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งทางวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่เห็นได้ง่ายคือ ความก้าวหน้า ทางวัตถุ การอยู่ดีกินดี ซึ่งอาศัยวิทยาศาสตร์ช่วยอยู่มีใช้น้อย และวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าขึ้นได้ก็โดยมนุษย์เราสามารถค้นพบความจริงจากโลกวิทยาศาสตร์ แล้วนำมาใช้ได้เป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติ ความจริงทางวิทยาศาสตร์อย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ จำเป็นจะต้องได้สัจจะทางสังคมศาสตร์ช่วยด้วย จึงจะแพร่ประโยชน์ทางวัตถุนั้น ให้เป็นไปตามต้องการในหมู่ชนที่รวมกันเป็นสังคม ฉะนั้นสัจจะจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติอย่างหนึ่ง

ความงามเป็นคุณธรรมที่จิตใจของมนุษย์เรียกร้อง เพราะมนุษย์เราแตกต่างกับสัตว์เดรัจฉานก็ตรงที่เราไม่ได้อยู่ด้วยวัตถุอย่างเดียวเราต้องมีความพึงพอใจลึกซึ้งเข้าไปในจิตใจด้วยภาพศิลปะทั้งงดงาม คนที่มีหน้าตารูปร่างแจ่มช้อย ภูมิประเทศที่ตรึงใจ ดอกไม้ที่สวยงามกลิ่นหอม คำพูดที่จับใจ ดนตรีไพเราะ จินตกรรมวิจิตร วิศวกรรมและความเสียสละของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้อยู่ในประเภทความงามทั้งนั้น รวมทั้งอาหารที่อร่อย สิ่งที่ต้องใจเมื่อสัมผัส และนักกีฬาที่สามารถกระทำสิ่งที่เกินปกติวิสัยของมนุษย์ สิ่งที่มีความงามเหล่านี้ทำความเจริญให้แก่ใจ นับเป็นปัจจัยสำคัญของความจำเริญของมนุษย์ ขาดเสียมิได้

ความดีนั้นเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงและกำกับโลก ถ้าโลกเรามีแต่ความชั่วเป็นเกณฑ์ มนุษย์จะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แทนที่จะช่วยกันบำรุงหมู่คณะให้เจริญ ในด้านความดีนี้ทั้งศาสนาพุทธและคริสต์ย้าหนักย้าหนาขึ้นแรกก็คือให้รู้จักแยกแยะว่าอะไรดีอะไรชั่ว คือทางพุทธเรียกว่าหิริโอตตปปะ ทางคริสต์เรียกว่ามโนธรรม หรือ Conscience ต่อมาก็นิยมศีลที่ห้ามมิให้ทำการบางอย่างเพราะเป็นภัยแก่มนุษย์ และมีคำสั่งสอนให้มีธรรมะ

คือการกระทำเป็นหน้าที่ต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อหมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ ความดีก็เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทั้งคนและชาติ

สรุปความว่าหลักธรรมเรื่องความจริง ความงาม และความดี ซึ่งเป็นหลักอันประเสริฐ ทั้งในด้านคริสต์และด้านพุทธนั้น ใช้ได้เป็นปัจจัยขั้นมูลฐานแห่งการพัฒนาชาติ

ทางไปสู่ธรรมคติ

เมื่อกำหนดแน่วแน่แก้ไขแล้วว่า ความจริง ความงาม และความดีเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาแล้ว จะมีหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวอย่างไรบ้าง

เรื่องนี้ผมหาสูตรจากคำสั่งสอนทางคริสต์ได้ยาก อาจจะเป็นเพราะไม่รู้แจ้งจริงก็เป็นได้ แต่เมื่อจะหวังพึ่งจากมรรค 8 ของอริยสัจ 4 ตามพุทธคติก็ไม่พอใจ เพราะมีแต่เรื่องให้คิดชอบทำชอบ โดยไม่บอกว่าจะชอบอย่างไร ที่สุดไปพอใจเอาจากคำเทศนาทางพุทธ ซึ่งแสดงถึงจุดพละ คือ คำสั่ง 4 ประการ ซึ่งพอจะนำมาใช้เป็นสูตรประจำใจสำหรับการพัฒนาตนเองและพัฒนาชาติได้

คำสั่ง 4 ประการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการปฏิบัตินั้น ทางพุทธแสดงไว้ดังนี้

1. ปัญญาพละ คำสั่งคือปัญญา
2. วิริยพละ คำสั่งคือความพากเพียร
3. อนวัชชพละ คำสั่งคือการทำสิ่งที่ไม่เป็นโทษ
4. สังคหพละ คำสั่งคือการเก็บกูดองเคราะห์

ผมชอบใจสูตรนี้ เพราะเห็นว่าครบถ้วนบริบูรณ์อยู่ การที่จะพึงรู้ว่าอะไรเป็นวิชาหรืออวิชา อะไรเป็นความงามนั้น ต้องอาศัยปัญญาเป็นเบื้องต้น และต้องอาศัยปัญญาอีก เพื่อหาช่องทางไปสู่จุดหมายอันประเสริฐ แต่ปัญญาอย่างเดียวไม่พอ ถ้ารู้จริงแต่เกียจคร้านเสีย หรือเพิกเฉยเสีย ก็หาประโยชน์อันใดมิได้ ฉะนั้น จึงต้องใช้คำสั่งที่ 2 คือ ความพากเพียรแต่มีเพียรและมีปัญญา ก็เหมือนรถมีเครื่องยนต์ มีผู้ขับขี่

ชำนาญไม่พอ ต้องมีห้ามล้อและหางเสือ คือ สติ คอยเหนี่ยวรั้งไว้ไม่ให้ปฏิบัติสิ่งที่เป็นโทษและมีภัย นอกจากนั้นยังต้องคิดถึงผู้อื่น ต้องมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง ทำการสงเคราะห์เกื้อกูลผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ได้ถึงสุข จึงจะเป็นความงามและความดีจริง

การที่นำเอาขนมของคริสต์มาผสมกับน้ำยาของพุทธนี้ ผมไม่ได้หมายความว่า จะชักชวนให้ท่านผู้ฟังกระทำตาม เพียงแต่ใครจะเรียนว่า หลักธรรมของพุทธและคริสต์นั้นไม่ขัดกัน กลมกลืนกันได้ง่าย และหากเราเพือนิวาสนาได้รับทิพยรสของทั้ง 2 ศาสนา เราก็มักมีกุศลบุญเพิ่มขึ้น เพราะมีให้เลือกได้ง่าย คัดเอาแต่ที่ถูกต้องและประทับใจ เป็นสูตรจำได้ง่าย มาใช้ติดตัว เป็นสิ่งวิเศษประจำตัวได้สะดวกตายยิ่งขึ้น

หลักความเจริญแห่งสังคม

ถึงแม้ว่าเราแต่ละคนจะได้รับธรรมทางพุทธ หรือทางคริสต์ หรือทั้ง 2 ทางมาใส่ใจ ทำให้มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปโดยดีก็ตาม และถึงแม้ว่าหลักธรรมศาสนาทั้งสองจะมีลักษณะเป็นอมตะและอกาลิก คือใช้ได้ตลอดไปไม่มีวันตาย และใช้ได้ทุกกาลเทศะก็ตาม สำหรับผมเองรู้สึกว่ในสังคมปัจจุบัน ย่อมมีลักษณะพิเศษประจำสมัย และหลักธรรมจากศาสนาโดยทั่วไปนั้น แม้จะใช้ได้แก่ลักษณะพิเศษนี้ แต่ก็อาจจะ มีความหมายกว้างขวางเกินที่มนุษย์ธรรมดาจะเข้าใจได้แน่ชัดประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเห็นว่า ถ้าเราเอาหลักธรรมอมตะทั้ง 2 ศาสนานี้มาเป็นรากฐานและปลูกฝังหลักขั้นบนฐานอันมั่นคงนั้นเสียเอง คงจะเหมาะสมและยึดเป็นคติประจำใจได้ง่ายกว่า ด้วยเหตุนี้ผมจึงพยายามศึกษาพยายามวางหลักซึ่งเป็นของตนเอง แต่มีพุทธธรรมและคริสต์ธรรมรองรับอยู่เป็นฐานสำหรับการศึกษาและพัฒนาสังคมในกาลปัจจุบันให้เจริญขึ้น แล้วนำหลักนั้นมาเสนอต่อนักเรียนในรุ่นปัจจุบันรู้สึกว่าจะสะดวกและได้ผลดีกว่าที่จะเสนอคติธรรม ตามแบบศาสนาโดยไม่ดัดแปลง อย่างน้อยก็เป็นภาษาและถ้อยคำที่คนนอกวัดจะเข้าใจได้โดยง่าย

ฉะนั้นเมื่อเราถามตัวเราเองว่า สังคมปัจจุบันนี้ **อาศัยคุณธรรม** อะไรบ้างจึงจะเจริญพัฒนาได้ คำตอบของเราก็จะเป็นดังนี้คือ

- 1.หลักสมรรถภาพ
- 2.หลักเสรีภาพ
- 3.หลักยุดิธรรม
- 4.หลักเมตตากรุณา

ซึ่งผมจะขอบรรยายขยายความในปรากฏการณ์ข้อที่ 2 ต่อไปในที่นี้จะขออธิบายแต่เพียงแต่สมรรถภาพนั้น เป็นคุณธรรมที่ใกล้เคียงกับหลักความจริง และต้องใช้ปัญญาพลัง และวิริยะพลังเป็นเครื่องมือ เสรีภาพและยุดิธรรมเกี่ยวข้องกับจิตใจของมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีทำนองเดียวกับความงาม คือก่อให้เกิดความงามขึ้นในสังคมมนุษย์ ต้องใช้อ่อนวิเศษพลังเป็นกำลังนำไปสู่ส่วนเมตตากรุณานั้นตรงกับความดี และอาศัยสังคพพลังเป็นสื่อ

ท่านนักธรรมทั้งทางพุทธและทางคริสต์อาจจะติเตียนผมได้ว่า ผมผสมผสานเอาแพะชนแกะปนกันยุ่ง แต่ผมเชื่ออยู่แก่ใจของคนว่า อย่างน้อยก็เป็นเรื่องที่เราแต่ละคนเข้าใจได้ง่าย เหมือนอาหารที่เราปรุงขึ้นเองให้ถูกปากของเรา

ตอนที่ 2

ลักษณะของสังคมที่เจริญและหลักการพัฒนา

ทางเจริญของสังคม

สังคมจะเจริญรุ่งเรืองได้ต้องเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ 1 บุคคลในสังคมนั้นมีอิสระเสรีภาพ 1 มีความยุดิธรรมครอบงำอยู่ 1 และคนในสังคมนั้นมีความเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน 1

สมรรถภาพ ในที่นี้หมายถึง ความสามารถของบุคคลในสังคมที่จะประกอบกิจต่างๆ ให้มีผลเป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น อุดมประโยชน์ที่วานี้แบ่งออกได้เป็น 3 คือ ประโยชน์ทางวัตถุ ประโยชน์ทางปัญญา และประโยชน์ทางธรรมะ ประโยชน์ทางวัตถุได้แก่ การอยู่ดีกิน

ดี ทำให้สุขภาพ ประโยชน์ทางปัญญาได้แก่ การสร้างสรรค์ความงามให้เกิดขึ้นในประเภทต่าง ๆ ทำให้เจริญใจ และประโยชน์ทางธรรมะได้แก่ ความอึดเฝือกในดวงจิต เพราะความรู้สำนึกว่ามีอะไรดีเกิดขึ้น ความสามารถมาจากปัญญาโดยกำเนิดทางหนึ่ง และมาจากการศึกษาอบรมอีกทางหนึ่ง และเมื่อบุคคลในสังคมมีความสามารถเป็นเบื้องต้นแล้วบุคคลเหล่านั้นก็ย่อมจะรู้จักสะสมความสามารถขึ้นมาเป็นทุน ประกอบขึ้นเป็นเครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกล ทำให้มีสมรรถภาพสูงขึ้นสืบต่อไป วิธีใช้เครื่องมือและความสามารถของบุคคลประกอบกันนั้น ก็ยิ่งส่งเสริมวิชาการและความถนัดให้สูงยิ่งขึ้น เป็นมรดกตกทอดแก่ชนรุ่นต่อ ๆ ไป ฉะนั้นสมรรถภาพในที่นี้จึงควรแยกได้ว่าเป็นทั้งสมรรถภาพในปัจจุบันและสมรรถภาพอันเป็นทุนสำหรับอนาคตของสังคม การสะสมทุนทางวิชาการต้องอาศัยการวิจัยเป็นสำคัญ ฉะนั้น ประเทศใดไม่มีการวิจัย เฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยหรือมีการวิจัยแบบนั่งประชุมกันเฉย ๆ หรือแบบวิจัยด้วยลมปากอย่างบางแห่ง ประเทศนั้นจะต้องด้อยในเชิงสะสมทุนเป็นแน่ อนึ่ง ความสามารถของบุคคลแต่ละคนเมื่อมีการประสานซึ่งกันและกันโดยวิธีจัดการที่ดีและวิธีบริหารที่ดี ย่อมทำให้เกิดความสามารถส่วนรวม ซึ่งสูงกว่าผลบวกธรรมดาของความสามารถของแต่ละคน โดยสรุปสมรรถภาพของสังคมเป็นกำลังชักจูงให้สังคมและบุคคลในสังคมเจริญก้าวหน้า ยิ่ง ๆ ขึ้นไป นี้แหละเป็นเรื่องที่เราเรียกว่าการพัฒนา

เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกับสิ่งของปราศจากชีวิต หรือเครื่องยन्द์กลไก หรือสัตว์เดรัจฉาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพแต่ปราศจากเสรีภาพของบุคคล สังคมนั้นก็เป็นสังคมหุ่น แม้จะมีกำลังทำให้เจริญได้ ก็จะไม่เจริญไปได้ไม่คืนัก เพราะผลของความสามารถนั้นคงจะมีไปในการทำงานเดียวกันสำหรับทุกคน เสรีภาพทำให้มนุษย์เราสามารถเลือกจุดหมายและวิถีทางแห่งชีวิตและการประกอบกิจของตนได้ตามใจชอบ และใจของมนุษย์รวมทั้งรสนิยมและความเอนเอียงย่อมต่าง ๆ

กันออกไป เมื่อมีความแตกต่างกัน สังคมนั้นย่อมจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อนึ่ง เมื่อมนุษย์เราทำอะไรด้วยใจชอบ คือด้วยฉันทะตามคติของพุทธศาสนา ท่านว่าจะทำได้ผลดีกว่าทำโดยไม่ชอบ ฝืนใจทำ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมปัญญา อัน เป็นอนุสนธิแห่งสมรรถภาพตามคริสตคติ มนุษย์แต่ละคนเกิดมาย่อมมีศักดิ์ศรีของตนติดตัวมาตั้งแต่พระผู้เป็นเจ้าประทานให้ ศักดิ์ศรีนี้จะลบล้างเสียมิได้ ฉะนั้นเสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญ ในการพัฒนาชาติ ไม่ว่าจะพิจารณาจากแง่พุทธคติหรือคริสตคติ และ ฉะนั้นหลักการประชาธิปไตยจึงเป็นหลักการที่ควรส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง มิใช่แต่ลมปาก อุปสรรคสำคัญของหลักประชาธิปไตย คือ ความโลภอย่างหนึ่งกับความทรนงนี้กว่าตนวิเศษอีกอย่างหนึ่ง เลยทำให้เพิกเฉยต่อและทำลายซึ่งสิทธิและศักดิ์ของผู้อื่น เป็นการเห็นยวร้ายไว้ไม่ให้โอกาสที่ชาติบ้านเมืองจะเจริญพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์

มนุษย์เราในสังคมนั้น ผูกพันให้อยู่ร่วมกันได้ก็โดยมีกฎแห่งความยุติธรรมกระชับอยู่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นคติทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การที่สังคมจะอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือที่เราเรียกว่ามีสามัคคีธรรมนั้น ก็ต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ความน้อยใจ ความริษยา ความแค้นแค้นชิงดี ย่อมเกิดจากความรู้สึกนึกหรือระแวงว่าอาจจะเกิดความอยุติธรรมขึ้น และย่อมเป็นชนวนให้เกิดทุกข์สันติสุขปลาสนาไป ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคมเดียวของชาติเดียวกันหรือเป็นเรื่องระหว่างชาติ ถ้าขาดความยุติธรรมภายในชาติบ้านเมือง ไม่มีชื่อ ไม่มีแบ ก็จะทำให้เกิดเหตุร้ายจลาจลภายในชาตินั้น ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชาติก็ย่อมเกิดกบฏและสงคราม ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าความยุติธรรมนำไปสู่สันติ และสันติเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา

มนุษย์เราเกิดมามีร่างกายและปัญญา สมอง ไม่เสมอกัน บางคนฉลาด บางคนโง่ บางคนพิการ บางคนแข็งแรง และบางคนก็ ประสบ ภัยพิบัติในระหว่างดำรงชีวิตอยู่ บางคนเกิดมาในถิ่นฐานที่มีช่อง

ทางศึกษาเล่าเรียนได้สะดวกตาย บางคนอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความอยุติธรรมเสียแล้วเช่นนี้ ก็เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดปิดเป่าความไม่เสมอภาคนั้นให้น้อยลงที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ดังที่ประธานาธิบดีแมกไซไซกล่าวไว้ว่า “ใครเกิดมามีน้อย ควรจะได้รับการให้มากจากกฎหมาย” ธรรมข้อนี้ก็คือ ความเมตตาการุณานั่นเอง ตามความเห็นของผมกฎที่บางคนเรียกว่ากฎแห่งกรรมเช่น เด็กเกิดมาตาบอดแล้วเราเฉยเสีย อ้างว่าเพราะชาติก่อนเขาทำบาปจึงมาตาบอดชาตินี้นั้น เป็นความเชื่อที่เป็นภัยแก่พุทธศคอย่างยิ่งและผู้ใดกอบโกยลาภยศด้วยมิฉาชีพแล้วภายหลังพยายามไถ่บาปด้วยการให้ทานแบบที่เรียกกันว่า Charity นั้น การทำบุญให้ทานชนิดนี้ไม่ชอบด้วยหลักธรรมทั้งด้านพุทธและด้านคริสต์ เป็นเรื่องที่อนุโลมเข้าในหลักเมตตาการุณามีได้ หลักเมตตาการุณานี้สืบเนื่องสัมพันธ์กับหลักเสรีภาพ คือ ศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าย่อมพึงมีสิทธิเรียกร้อง ไม่ใช่คอยรับทานจากผู้ที่แข็งแรงกว่า และผู้ที่แข็งแรงกว่าฉลาดกว่า จะต้องรู้จักยับยั้งไม่กอบโกยด้วยความโลภ เพื่อเปิดโอกาสให้มีความยุติธรรมในสังคม ความเมตตาการุณาเป็นธรรมะสำคัญของสังคม เพราะสมรรถภาพอย่างเดียว อาจจะทำให้เกิดความอยุติธรรม ต้องอาศัยความเมตตาการุณาด้วย สังคมนั้นจึงจะเจริญ พัฒนาโดยสมบูรณ์

คติในการวางแผนพัฒนาชาติ

เมื่อพิจารณาเห็นชัดแล้วว่า ชาติที่จะเจริญได้ต้องมีลักษณะ 4 ประการ ดังกล่าวมาข้างต้น คือ มีความสามารถ มีเสรีภาพ มีความยุติธรรม และมีความเมตตาการุณาภายในชาตินั้นแล้ว การวางแผนพัฒนานาก็ย่อมต้องกระทำภายในกรอบแห่งหลักทั้ง 4 ประการนั้น

การวางแผนพัฒนานั้น คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า เป็นเรื่องเศรษฐกิจและสาธารณูปการ (การศึกษาและสาธารณสุข) เป็นสำคัญ และถือว่าเป็นเรื่องของนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ แท้จริงถ้าพิเคราะห์

ไปโดยลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่าเรื่องของการพัฒนาชาติเป็นเรื่องของวิชาการ
ทุกแขนง รวมทั้งวิชาศีลธรรมจรรยาด้วย เมื่อเราจะปลูกบ้าน เราจะต้อง
ปรับเนื้อที่ดินและก่อสร้างฐานให้แน่นแฟ้นเสียก่อน หรือถ้าเราจะปลูกพืช
หวังผล เราก็จะต้องบำรุงที่ดิน หาดอาหารพืช หาน้ำมาทด และจะต้อง
เตรียมคน เตรียมพาหนะ เตรียมยุงฉางไว้เป็นอุปกรณ์ให้พร้อม

ฉันใดก็ฉันนั้น การหว่านพืชพัฒนาจะหวังผลนั้น ก็ต้องเตรียม
สิ่งต่างๆ อันเป็นอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม จึงจะได้ผลดีและสมบูรณ์ ถ้าไม่
เตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมก็พัฒนาได้เหมือนกันแต่จะไม่ได้ผลดีเท่า
ที่ควร เสมือนหว่านเมล็ดพืชลงไปโนนาที่ขาดน้ำหรือธาตุที่เป็นอาหารพืช

สถานการณ์ต่างๆ อันเป็นคุณแก่การพัฒนานั้น พอจะสรุป
ได้ดังนี้ (ก) ชาติมีความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก และ
ระบบการบริหารราชการแผ่นดินดีพอสมควร (ข) เป้าหมายในการพัฒนา
ชาติและถูกต้อง (ค) ขบวนการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปโดยรอบคอบ
(ง) มีการใช้อำนาจในการพัฒนาแต่พอควร และมีวิธีการที่จะป้องกัน
มิให้ใช้อำนาจไปในทางที่เป็นภัย

ทั้ง 4 ประการนี้ จะขอขยายความดังนี้

(ก) ความสงบและการบริหารเรียบร้อย การวางแผนพัฒนาเป็น
การวางแผนลงทุนสำหรับชาติ เพื่อให้เกิดผลในอนาคตทั้งใกล้และไกล
เพราะฉะนั้น การลงทุนและการเก็บผลจะกระทำไม่ได้ดี ถ้าบ้านเมืองไม่
เป็นปกติสุข ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ชาวนา ชาวไร่ ในเขตที่มีการ
รบพุ่งต่อสู้กัน จะหว่าน จะปลูก จะเก็บเกี่ยวไม่ได้สะดวก ประเทศ
เวียตนาม ลาว ไนจีเรีย และประเทศอื่นๆ ที่มีสงครามขบเคี้ยวอยู่ ไม่มี
ทางวางแผน แม้แต่ล่วงหน้าเพียง 2-3 เดือน เพราะไม่ทราบแน่ว่าจะ
เกิดอะไรขึ้น สงครามระหว่างประเทศ และสงครามโลกย่อมขัดขวางการ
วางแผนพัฒนาอย่างที่เราเห็นกันอยู่แล้ว แม้แต่เพียงมีการคุกคามว่า
จะโจมตีกัน เช่น กรณีมาเลเซียกับอินโดนีเซียประจันหน้ากัน ก็ทำความ

เสื่อมเสียแก่การจำริญเศรษฐกิจและสังคมของทั้ง 2 ประเทศ

ความไม่สงบดังกล่าวข้างต้นไม่จำเป็นต้องเป็นการคุกคามด้วยอาวุธโดยชัดแจ้ง เมื่อใดการบริหารราชการแผ่นดินบกพร่องถึงขนาดชนิดที่เราเรียกกันว่า บ้านเมืองไม่มีชื่อมีแปะ แม้ว่าจะไม่มีคอมมิวนิสต์มาก่อนการร้าย ก็จะทำให้ชาตินั้นรวนเรพัฒนาอย่างไรไม่สำเร็จ ลักษณะของความระส่ำระสายนี้พอจะยกเอาคำพรรณนาเรื่องเมืองสาววัดถิในมูลบทบรรพกิจมาแสดงเป็นอุทาหรณ์ได้ คือ

อยู่มาหมู่ข้าเฝ้า
ที่หน้าตาดีดี
เข้าคำรำสี่ซอ
หาได้ให้ภริยา
ไม่จำคำพระเจ้า
ถือดีมีข้าไท
คดีที่มีคู่
ใครเอาข้าวปลามา
ที่แพ้แก่ชนะ
ขี้ฉ้อก็ได้ดี
ที่ชื่อถือพระเจ้า
ผู้เฒ่าเหล่าเมธา
ภิกษุสมณะ
คาถาว่าลำน่า
ไม่จำคำผู้ใหญ่
ที่ตีมีอีกโข
พาราสาวะถิ
ดุคือถือแก่ใจ
ผู้ที่มีฝีมือ

ก็หาเขาวนาวิ
ท้ามโหรีที่เคหา
เข้าแต่หอล่องกามา
โล โภพาให้บ้าใจ
เหไปเข้าภาษาไสย
ฉ้อแต่ไพร่ใส่ชื่อคา
คือไก่หมูเจ้าสุภา
ให้สุภาก็ว่าดี
ไม่ถือพระประเวณี
ไล่ดำดีมีอาญา
ว่าโง่งเงาเต่าปูปลา
ว่าใบ้บ้าสาระยา
เล่าก็ละพระธรรม
ไปเร่รำทำเฉโก
ศีรชะไม้ใจโยโส
ข้าขอโมทนาไป
ใครไม่มีปราณีใคร
ที่ใครได้ใส่เอาพอ
ทำดุคือไม่ชื่อขอ

ไล่คว่ำผ้าที่คอ	อะไรล่อก็เอาไป
จำเฝ้าเหล่าเสนา	มิได้ว่าหมู่ข้าไท
ถือน้ำร่ำเข้าไป	แต่น้ำใจไม่นำพา
หาได้ใครหาเอา	ไพร่ฟ้าเสร้างเหล่าอุรา
ผู้ที่มีอาญา	ไล่ตีดำไม่ปรานี

ความยุ่งยากทั้งมวลที่พรรณนามานี้ สรุปได้ว่าเกิดเพราะ (1) ความ มัวเมาในกามตัณหา (2) ความโลภ (3) ไม่ถือศีลธรรม แต่ถือไสยศาสตร์ (4) การฉ้อราษฎร์บังหลวง (5) โรงเรียนไม่ให้ความยุติธรรม (6) ไม่เคารพความดี เห็นผิดเป็นชอบ (7) ใจเหี้ยมโหดปราศจากเมตตา กรุณา ถืออำนาจเป็นธรรม (8) ข้าราชการไม่ปฏิบัติหน้าที่และข่มเหงราษฎร

ลักษณะวิบากเช่นนี้ วิธีแก้ไขมีอยู่ 2 ประการ คือ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมในมวลชน และข้าราชการทั่วไปให้ได้ผลไม่ว่าจะใช้ศาสนาพุทธหรือคริสต์ หรือศาสนาอื่นใดเป็นหลักประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งต้องพยายามเพ่งเล็งที่ผู้ใหญ่ในราชการ เพราะถ้าผู้ใหญ่ดี และควบคุมผู้น้อยได้ จะช่วยให้ผู้น้อยเข้าทำนองคลองธรรมได้ง่ายขึ้น พุทธภาษิตมีใจความว่า “ผู้นำควรตั้งอยู่ในธรรมเสียก่อน หมู่คณะจึง สวัสดิ์ได้” และขยายความว่า “เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อมไปคดทั้งหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติ ให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติ ธรรมเหมือนกัน แวนแคว้นทั้งหมดก็ได้ประสบความทุกข์ ถ้าฝูงโค โคนำฝูงไปตรงโคเหล่านั้นย่อมไปตรงทั้งหมด ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน แวนแคว้นทั้งหมดย่อมได้ประสบความสุข”

(๗) เป้าหมายในการพัฒนา การพัฒนาบ้านเมืองอย่างที่เร าเข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนใน บ้านเมืองให้อยู่ดีกินดีขึ้น มีพลานามัยดี และมีการศึกษาดี จะทำอย่าง-

ไรให้ถึงจุดหมายนี้ จะได้กล่าวในวรรคต่อไปตอนที่พูดถึงขบวนการดำเนินงาน ในที่นี้จะขอขยายความถึงคำว่าพัฒนา ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นว่า ยังไม่ได้ความบริบูรณ์จริงๆ ถ้าไม่ขยายความให้ชัดและเป้าหมายบกพร่องอยู่ จะไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย

เป้าหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ของการพัฒนาชาตินั้น ต้องให้ครบองค์ 3 ประการ คือ

(1) ต้องพยายามเพิ่มรายได้และสุขภาพของประชาชนในชาติ โดยคำนึงถึงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์อนาคต ถ้าเราลงทุนมาก ทรัพย์สินที่จะนำมากินและใช้ในปัจจุบันย่อมมีน้อยลง ถ้าเราลงทุนน้อยเกินไป เราอาจจะอยู่ที่กินดีถึงขนาดในปัจจุบัน แต่อนาคตประโยชน์จะน้อยไป ฉะนั้น จึงจำต้องรักษาจุดระหว่างปัจจุบันและอนาคตให้ดีให้เหมาะ ให้ความยุติธรรมแก่คนรุ่นนี้และรุ่นหน้าพอควร

(2) ต้องพยายามรักษาเสถียรภาพในการพัฒนา คำว่าเสถียรภาพนี้หมายความว่า สภาพที่ไม่เป็นการระส่ำระสาย เพราะถ้าเกิดความระส่ำระสายในเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาทางการเงิน เศรษฐกิจ และสังคมจะเกิดขึ้น ทำให้พัฒนาไม่ได้ผล ตัวอย่างเช่น สมมติว่ารัฐบาลเก็บภาษีอากรน้อยเกินไป คือน้อยกว่าที่ควรจะนำมาลงทุน และเวลาจะลงทุนก็พิมพ์ธนบัตรขึ้นให้มากเอาเงินที่สร้างจากอากาศดุนั้นมาใช้จ่าย ภูแห่งเศรษฐกิจจะทำให้เกิดผล คือเงินเฟ้อ ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสูงขึ้นรวดเร็ว เพราะคนมีเงินมากกว่าของที่ซื้อ ในกรณีเช่นนี้ การลงทุนของรัฐบาลและของเอกชนย่อมไม่มีความแน่นอน คาดคะเนยาก ไม่มีเสถียรภาพ ทั้ง ค่าของเงินตราและการประกอบอาชีพ การพัฒนาย่อมมีผลรวนเรดังที่ปรากฏอยู่ในหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย เมื่อ 4-5 ปีก่อน เป็นต้น การรักษาเสถียรภาพเป็นวิชาทางการเงิน การธนาคาร และการคลัง

(3) ต้องพยายามกระจายผลให้ทั่วถึงกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน ไม่ใช่แต่พิเคราะห์ดูแต่เฉพาะอัตราเฉลี่ยส่วนรวมของชาติ อย่างในประเทศ

ไทยเราเห็นได้ชัดเจนคือ ในกรุงเทพฯ และภาคกลาง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยถึงประมาณ 3 เท่าของประชาชนในอีสาน และถ้าเรายังพัฒนา ผลของการพัฒนานั้นตกอยู่กับคนในเมืองหลวงได้ง่ายกว่าที่จะไปได้แก่คนในชนบท ในโลกนี้คนที่รวยแล้วยิ่งรวยขึ้นง่ายกว่าคนจน และคนจนยิ่งวันก็ยิ่งจน ถ้าเราใช้หลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณาในสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว ก็จะต้องตั้งเป้าหมายพัฒนาให้เกิดผลมากเป็นพิเศษสำหรับชาวนาและชาวชนบท ในทางปฏิบัติข้อนี้หมายความว่า ใช้เงินลงทุนให้มากสำหรับชนบท และยับยั้งไว้บ้างในเมืองหลวง และแม้แต่ภายในเมืองหลวงเอง ก็ควรมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนยากจนเป็นพิเศษ

การวางเป้าหมายข้อนี้ นักพัฒนาจะต้องอาศัยศีลธรรมเป็นหลักสำคัญ

(ค) ขบวนการดำเนินงานพัฒนา เรื่องนี้เป็นเรื่องทางวิชาการมากกว่าเรื่องอื่นๆ ที่ได้บรรยายมาแล้ว แต่พอจะกล่าวง่ายๆ โดยทั่วไปว่า การพัฒนาเป็นเรื่องของการลงทุนและการคาดคะเนผล ฉะนั้น จึงต้องนำผลที่คาดคะเนต่างๆ นั้นมาเปรียบเทียบกัน ในการนี้หลักวิชาเศรษฐศาสตร์ที่นำมาใช้ก็เป็นหลักธรรมดา ไม่ใช่หลักพิสดารอะไรออกไป และการดำเนินงานในขบวนการพัฒนานี้ก็เป็นกรดำเนินงานโดยแบบแผนระเบียบวิธีปฏิบัติธรรมดา ไม่แตกต่างอะไรกับการประกอบกิจการหรือปฏิบัติราชการโดยปกติ คือ ลงทุนน้อยที่สุด ให้ได้ผลมากที่สุด และต้องกระทำโดยรอบคอบแม้ว่าจะต้องเร่งทำ ผมขอย้ำในเรื่องหลักธรรมดา ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักวิธีพัฒนาแบบอูตริ ในขบวนการพัฒนานั้น เราจะทำให้เกิดผลดีได้ก็ด้วยความรอบรู้ลึกซึ้งทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เช่นนี้เรียกว่าใช้หลักธรรมดา วิธีพัฒนาแบบอูตรินั้นหมายถึงการละเลยเสียซึ่งทฤษฎี ฟันหลักธรรมชาติ มนุษย์เราฟันใจมนุษย์ด้วยกันได้ นับว่าเก่ง แต่มนุษย์ไม่เก่งพอที่จะฟันหลักเศรษฐศาสตร์หรือทฤษฎีวิชาอื่นใด ถ้าฟันเข้าเมื่อใดผลจะประสบเป็นหายนะเมื่อนั้น

ข้อที่ควรคำนึงเป็นพิเศษในขบวนการพัฒนามาก็คือ ควรจะทำอะไรก่อนอะไรหลัง รัฐบาลควรทำอะไรและเอกชนควรทำอะไร

เนื่องด้วยทรัพยากรของชาติมีจำกัด เวลาก็มีจำกัด คนที่มีฝีมือก็มีจำกัด เราจะทำอะไรเพื่อพัฒนาพร้อมๆ กันทุกอย่างคงไม่ได้แน่ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องทำเรื่องสำคัญก่อน เอาเรื่องสำคัญน้อยไปทำทีหลัง เรื่องที่สำคัญมากกว่าอื่นๆ นั้น คือ เรื่องที่เมื่อทำสำเร็จแล้ว จะช่วยให้ทำอย่างอื่นได้สะดวกและได้ผลดียิ่งขึ้น การพัฒนาคนและแรงงานอยู่ในประเภทนี้ เพราะถ้ามีคนที่มีฝีมือแล้วย่อมจะช่วยให้มีฝีมือไปทำอย่างอื่นได้สะดวก การจัดงานการคลัง การเงิน ให้มีระเบียบเรียบร้อย การตัดถนน การจัดการท่าเรือ และการขนส่งต่างๆ ให้มีสมรรถภาพดี ย่อมอยู่ในประเภทสำคัญเหล่านี้ทั้งนั้น อนึ่ง ในการดำเนินงานพัฒนานั้น นักเศรษฐศาสตร์มักจะพุ่งเล็งแต่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ ถ้าเป็นเช่นนี้จะนับว่ามีการพัฒนาสมบูรณ์มิได้ จำต้องพิจารณาเลยไปถึงพัฒนาการทางสังคมด้วย ซึ่งหมายถึงการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปการ และนอกจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์ควรคำนึงถึงหลักใหญ่แห่งชีวิต คือ ความงาม ศิลปะ กวีนิพนธ์ และดนตรี ต้องอยู่ในข่ายแห่งการพัฒนาขั้นสำคัญ การวิจัยในมหาวิทยาลัยเล่าก็เป็นการส่งเสริม สัจจะและปัญญา ควรเป็นเรื่องเอกของขบวนการพัฒนาด้วย

ในประเด็นที่เป็นปัญหาระหว่างรัฐบาลและเอกชนนั้น เป็นเรื่องของลัทธิการเมืองอย่างหนึ่ง กับเป็นเรื่องของการเคารพสิทธิในบุคคลอีกอย่างหนึ่ง ลัทธิคอมมิวนิสต์และโซเชี่ยลิสต์อย่างจัดถือว่ารัฐบาลควรทำเสียทั้งหมดที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ เอกชนควรเป็นเครื่องมือรัฐบาลเท่านั้น ส่วนลัทธินายทุนและเสรีนิยมนั้น ถือว่ารัฐบาลควรทำน้อยที่สุด เอกชนเป็นใหญ่ ลัทธิทั้งสองนี้สร้างความอยู่ดีธรรมและมีผลร้ายทั้ง 2 ฝ่าย เพราะฝ่ายคอมมิวนิสต์ยอมเพิกเฉยในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ส่วนลัทธินายทุนถ้าปล่อยให้ดำเนินไปโดยเสรี ย่อมทำให้เกิดการเบียดเบียนกันได้

ง่าย และความมั่งคั่งกับความยากจนจะรุนแรงแตกต่างกันไปยิ่งมากขึ้นในสังคม คนมีมีเสียเหลือหลาย คนจนยิ่งจนทรุดลง ฉะนั้นผมเห็นว่าวิธีที่เหมาะสมคือ ทางสายกลาง รัฐบาลไม่แย่งราษฎรทำเสียทั้งหมด และก็

ไม่ปล่อยให้ปลดละเลยให้ทำกันไปโดยไม่มีขอบเขต รัฐบาลจะต้องใช้มาตรการการคลังและการภาษีอากรกำกับการกระทำของเอกชน และพยายามส่งเสริมให้เกิดผลส่วนรวมขึ้น โดยช่วยวางพื้นฐานในการพัฒนาให้ราษฎรที่ผมกล่าวถึงรัฐบาลในที่นี้หมายถึงเอกชนผู้มีอำนาจในราชการด้วย ที่ผู้มีอำนาจแล้วมักจะหลงเข้าใจไปว่า คนอื่นจะไม่สามารถทำอะไรได้เป็นประโยชน์แก่ชาติ ทั้งนี้ ไม่ต้องกล่าวถึงการแสวงหาลาภยศสมบัติกันคือๆ ผู้มีอำนาจบางครั้งอาจจะคิดว่าตนต้องเป็นประธานบริษัทนั้นธนาคารนี้ให้ทั่วไปหมด ใครจะทำอะไรไม่ได้ ถ้าไม่มาเช่นไหว้เจ้าพ่อด้วยหัวหมูหรือบายศรี ซึ่งในกรณีปัจจุบันหมายถึงหุ้นลม หุ้นฟรี และอภิสิทธิ์ในการเก็บภาษีเข้ากระเป๋าของคนและลูกเมีย ผลร้ายเกิดขึ้นเสมอในกรณีเช่นนี้ ทางแก้คือถ่อมตนเองลงสักนิด และนึกถึงศักดิ์ศรีของผู้อื่นซึ่งควรเคารพบ้าง ซึ่งรวมทั้งชาวไร่ ชาวนา พ่อค้า และนักอุตสาหกรรม หรืออีกนัยหนึ่งนึกถึงศีลธรรมบ้าง

(ง) อำนาจในการพัฒนา ในขบวนการพัฒนาคือการลงทุนสำหรับส่วนรวมนั้น ย่อมอดเสียมิได้ที่จะมีการใช้อำนาจมากกว่าปกติไปบ้าง ในวงราชการย่อมมีการก่อสร้างมาก จ้างคนมาก เงินงบประมาณรายจ่ายย่อมสูงกว่าปกติ และย่อมจะมีการดำเนินงานโดยเข้มแข็งกว่าปกติ กล่าวกันง่ายๆ ก็คือ พัฒนามาก งานก็มาก เงินก็มาก ช่องทางที่จะโกงกัน ทูจริตกันก็มาก เงินคืองาน งานคือเงิน บันดาลสุขให้แก่ผู้มีอำนาจที่ปราศจากหิริโอตตปปะ ผู้ที่รับผิดชอบในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องสร้างระเบียบวิธีปฏิบัติป้องกันทูจริต และการใช้อำนาจไปในทางมิชอบให้ได้ จึงจะพัฒนาให้ได้ผลสมบูรณ์จริงๆ

เวลาเราจะก่อสร้างอะไร ถ้าเรามีเงินพอ เราก็หาซื้อสิ่งที่ดีที่

สุด ถูกที่สุดทั่วโลกได้ สำคัญอยู่ที่วางระเบียบให้รัดกุม และหาคนซื้อ-
สัตย์มาดำเนินการ เท่านั้นยากพออยู่แล้ว แต่ถ้าเราไม่มีเงินพอ ผู้ที่ต้อง
การจะขายของและถือโอกาสทำประโยชน์ส่วนตัว ยิงจะมีทางยั่ววนเรา
ได้ง่าย โดยยอมให้ติดหนี้ไว้ แต่ต้องซื้อของของเขา (อย่างที่เราเรียกว่า
Supplier's Credit) กรณีเช่นนี้เปิดช่องทางให้ทุจริตและเอารัดเอาเปรียบ
ได้ง่าย เอกชนหรือรัฐบาลก็เหมือนกัน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องระมัด-
ระวังเป็นพิเศษ

ในการพัฒนารัฐบาลจำเป็นต้องจ่ายเงินมากกว่ากรณีปกติและ
เพื่อการนี้รัฐบาลจะหวังเก็บภาษีอากรมาใช้จ่ายทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นที่
เดือดร้อน จึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องกู้เงินมาจ่ายพัฒนา การกู้เงินแบ่งออก
เป็นกู้ภายในประเทศและกู้จากต่างประเทศ การกู้เงินภายในประเทศนั้น
มีข้อพึงระวังอย่าให้มีการกู้เงินก่อให้เกิดเงินเพื่อ ถ้ากู้จากธนาคารกลางมาก ๆ
แล้วธนาคารกลางต้องพิมพ์ธนบัตรออกมามาก ๆ เพื่อให้กู้ ย่อมจะเกิดเงิน
เพื่อได้ง่าย การกู้จากประชาชนหรือบริษัทหรือกองทุนเอกชนซึ่งเป็นเงิน
ออม จะผ่านธนาคารออมสินหรือไม่ก็ตาม เป็นการกู้ที่ไม่เกิดเงินเพื่อ
ส่วนการกู้เงินจากต่างประเทศนั้น มีประเด็นที่จะต้องระวังคือ อย่าให้เกิด
พอกพูนเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ควรจะกำหนดจำกัดไว้ให้แบบคयरรอบคอบ
ว่าไม่ให้เกินความสามารถชำระหนี้แต่ละปี โดยใช้หลักประมาณรายได้จาก
การส่งสินค้าขาออกเป็นเกณฑ์ เรื่องนี้รัฐบาลไทยมีความรอบคอบพอ ได้
วางหลักเกณฑ์กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น และได้มอบหมายให้กรรมการ
บริหารของ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และอนุกรรมการพิจารณา
การก่อหนี้ (อ.พ.น.) ของกรรมการบริหารนั้น เป็นพนักงานคอยพิจารณา
อยู่เสมอ

มีเจ้าลัทธิประหลาดบางคนออกความเห็นว่ ประเทศด้อยพัฒนา
อย่างไทยเรานี้ป้องกันการค้ากันได้ยาก และยังมีการพัฒนาแล้วก็ยัง
ป้องกันยาก และมีหน้าซำยังกล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าเราปล่อยให้โกงกันเสีย

บ้างจะพัฒนาได้เร็วขึ้น ลัทธินี้เป็นลัทธิดูบาทว์จะพัฒนากันให้พิสดารไป เช่นนั้นได้อย่างไร ถ้าเราจะปล่อยให้ศีลธรรมเสื่อมโทรมไป เพื่อพัฒนากันให้สะดวก แม้ว่าจะเป็นความจริงก็อย่าพัฒนาเสียดีกว่า อยู่กันเฉยๆมีความสุขกว่าแม้ว่าจะต้องทางวัตถุไปบ้าง แต่ลัทธิดูจริตดังกล่าวไม่มีหลักวิชา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรือศีลธรรม สนับสนุนประการใด ถ้าประเทศใดมีการโกงกันมากเท่าใด ก็ย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนามากเท่านั้น และพอเปิดโอกาสให้โกงกันได้ ก็ยิ่งโกงกันใหญ่ ตัวอย่างประเทศที่ได้รับความเสียหายในเรื่องนี้ก็มีอยู่ในระยะก่อนปัจจุบันหลายประเทศเช่น อินโดนีเซีย ฆานา และประเทศอื่นๆ ในแอฟริกาหลายประเทศ

ตอนที่ 3

การพัฒนาคน

ในช่วงโมงสุดท้ายนี้ผมตั้งใจจะพูดให้น้อย เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านผู้ฟังได้อภิปรายโต้แย้งคำบรรยายของผม หรือตั้งคำถามเพื่อให้ขยายความที่ยังบรรยายมิได้แจ่มแจ้ง และหวังว่าท่านผู้ฟังจะร่วมมือในการนี้

แต่ก่อนที่จะเปิดอภิปรายทั่วไป ผมใคร่จะเสนอความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญยิ่งสำหรับทั้งศาสนา ศีลธรรม และการพัฒนา เรื่องนั้นคือ เรื่องของคน

การพัฒนาคนหมายถึง การศึกษาสำหรับคนที่ยังเยาว์วัยและเข้าสถานการศึกษา แต่ความหมายกว้างขวางรวมถึงคนที่พ้นจากวัยและเกณฑ์การศึกษาแล้ว เราจะช่วยคนทั้ง 2 ประเภทนี้ให้เป็นคนดีมีความรู้ มีความสามารถทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้อย่างไร เรื่องที่ควรจะพูดเรื่องนี้ชั้ยดยาวมากพอที่จะเป็นหัวข้อของปาฐกถาอนุสรณ์จีนแคลร์ ทอมป์สัน อีก 1 ปี ผมจะขอเสนอแต่เฉพาะหัวข้อสำคัญๆ สั้นๆ

สำหรับเด็กเล็กตั้งแต่ 6-7 ขวบขึ้นไป รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกให้ทั่วถึง ขณะนี้เรายังไม่สามารถทำให้เด็กทุกคนเข้าเรียนได้ตาม

กำหนด แต่การแก้ปัญหาข้อนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการ พัฒนาชาติ ครอบครัวยุคของเราซึ่งไม่สามารถอ่านเขียนได้ ผู้ใหญ่ทั้งหลายควรจะมีความละอายใจเพราะบกพร่องในหน้าที่ ทั้งด้านศีลธรรมและการพัฒนา

การอ่านวยการประถมศึกษานี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาอ้างว่าทำเร็วไม่ได้ เพราะครูส่วนมากขาดคุณวุฒิ ข้ออ้างนี้ผมไม่เห็นด้วยเลย คุณวุฒิสำหรับครูที่สอนชั้นประถมศึกษานั้นไม่สูงนักสำหรับวิชาการ(ปัญญา) แต่สูงยิ่งนักสำหรับความอดุสาหะ (วิริยะ) ครูเป็นจำนวนมากต้องการจะปรับปรุงวิทยฐานะของตน จนลืมไปว่าตนมีหน้าที่สอนเด็ก บางคนไม่เอาใจใส่การสอน แต่เอาใจใส่การเรียน และการสอบเลื่อนวิทยฐานะของตนเองจนเกินไป และครูใหญ่ ศึกษาธิการ ส่วนใหญ่มักจะไม่กวัดจันตรวจตราการปฏิบัติงานของครู การเทิดทูนวิทยฐานะของครูแทนความอดุสาหะวิริยะของครูนั้น เป็นการละเมิดศีลธรรมและขัดขวางการพัฒนา

การศึกษานชั้นมัธยมศึกษานั้น ไม่บังคับสำหรับเด็กทุกคนในปัจจุบันนี้ แต่ถ้ามีเด็กเข้าเรียนในชั้นมัธยมมากเพียงใด บ้านเมืองก็จะมีช่องทางเจริญได้เร็วขึ้นเพียงนั้น ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ การอ่านวยการศึกษานชั้นมัธยมนี้ต้องกระทำโดยมีความมุ่งหมาย 2 ประการ ประการหนึ่ง ให้วิชาการแตกฉานดีพอสมควร และอีกประการหนึ่ง ต้องส่งเสริมให้นักเรียนแยกออกเป็น 2 ทาง คือ ผู้ที่จะเรียนชั้นอุดมต่อไปทางหนึ่ง กับผู้ที่จะเรียนจบชั้นมัธยมและออกไปทำงานประกอบอาชีพ ฉะนั้น จึงควรที่จะจัดการศึกษาให้สูงทางวิชาการสำหรับนักเรียนประเภทแรก และให้สูงพอทางวิชาชีพ (อาชีวศึกษา) สำหรับนักเรียนประเภทหลัง

สำหรับนักเรียนที่ออกจากการศึกษาในโรงเรียนไปในชั้นประถมกิตติ หรือในชั้นมัธยมกิตติ ยังจัดว่าได้รับความรู้เพียงพอแก่สถานการณ์ปัจจุบัน และความต้องการด้านพัฒนามิได้ เพราะเรียนน้อยเกินไป รัฐบาลจำต้องจัดการศึกษาอบรมนอกโรงเรียนต่อไปให้ด้วย และต้องทำให้เป็นการจริงจัง โดยให้หนักไปในด้านให้รู้หนังสือสำหรับชั้นประ

ถม และฝึกอาชีพให้ความรู้พิเศษสำหรับนักเรียนที่ออกชั้นมัธยม

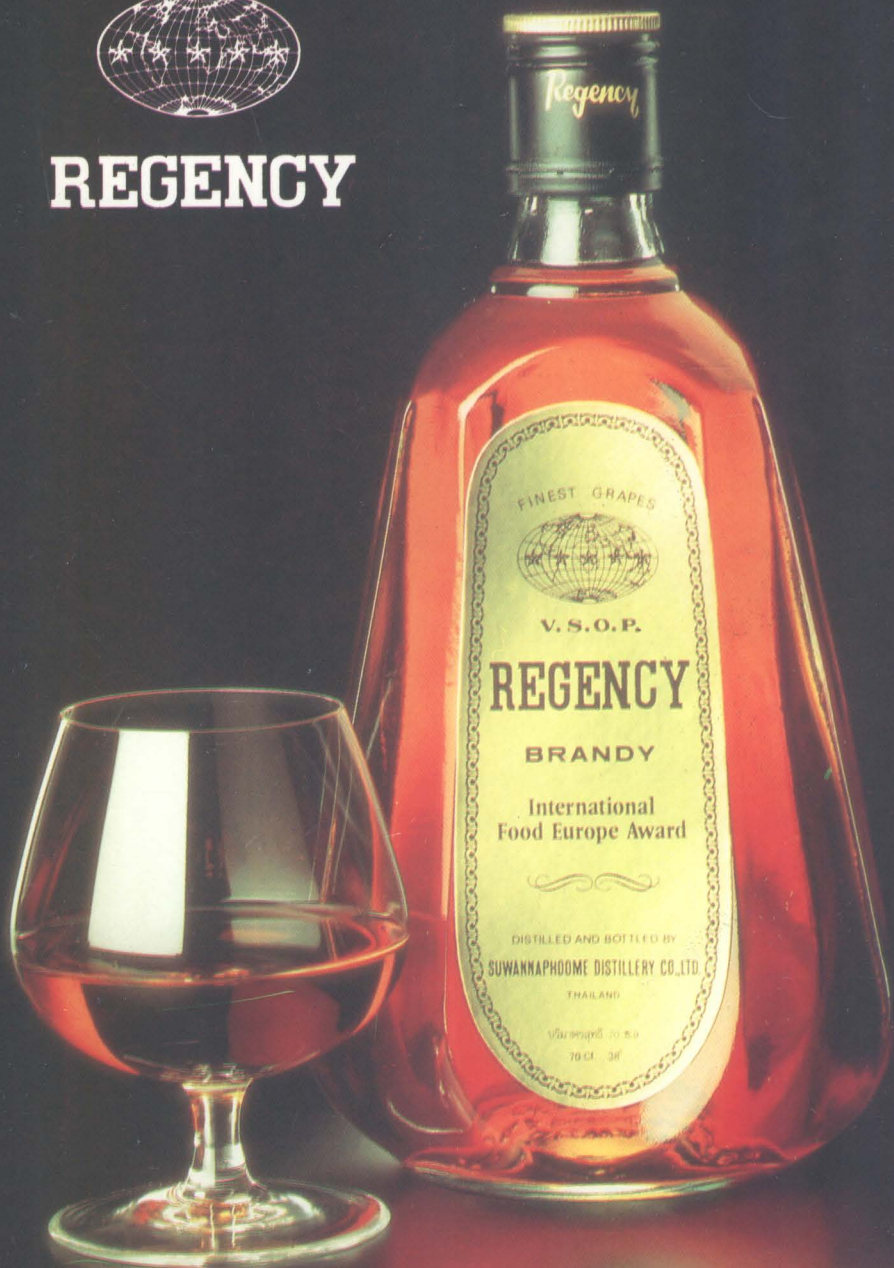
นักเรียนชั้นอุดมหรือมหาวิทยาลัยนั้น นับได้ว่าเป็นชั้นปัญญาชน การศึกษาจำต้องอำนวยให้นักเรียนชั้นนี้รอบรู้วิชาการทั่วไปกว้างขวางพอสมควร ให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบของปัญญาชนในประเทศและให้รู้วิชาเฉพาะของตนให้ลึกซึ่งจริงจังจนประกอบอาชีพเป็นผู้นำคนอื่นได้

แต่ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม หรืออุดม พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่ควรจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะให้ความรู้ทางศีลธรรม ให้รู้ผิดรู้ชอบ ให้ถือทัศนคติทางธรรมอันถูกต้อง มิใช่จะมองเห็นการเสพสุรา เสเพล การโกง เป็นการประพฤติดที่คนแก่ควรกระทำเป็นปกติวิสัย และการกระทำเรื่องนี้ให้ได้ผลจริง ผู้ใหญ่ต้องทำเป็นตัวอย่างให้เห็น ไม่ใช่บอกว่าผู้ใหญ่ทำได้อย่างหนึ่ง แต่เด็กต้องทำอีกอย่างหนึ่ง และตัวอย่างที่ควรให้ทำนั้นต้องเริ่มตั้งแต่บ้าน บิดามารดา ต่อมาถึงครูบาอาจารย์ และผู้ที่มีชื่อเสียงในวงราชการ และสังคมทั้งหลาย ความประพฤติชั่วของเด็กและเยาวชนนั้นไม่ใช่เกิดจากการละเมิดศีลธรรมของเด็กและเยาวชน แต่มีสาเหตุมาจากการละเมิดศีลธรรมของผู้ใหญ่เป็นสำคัญ

ทุกวันนี้เราบ่นกันว่า เด็กนักเรียนเกกมะเหรกเกรง นักศึกษาและนิสิตก่อการไม่สงบ หัวแข็ง ยกพวกตีกัน ขว้างระเบิดกันและกัน บ่นก็บ่นไป และพวกเขาบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ จะทำอะไรกัน ผมอดคิดไม่ได้ว่า ผู้ใหญ่เรานี้ช่วยตัวเองและช่วยเด็กได้ ด้วยวิธีซึ่งศาสนา ทั้งพุทธและคริสต์สั่งสอนไว้ วิธีนั้นคือ อาศัยความรัก ความเมตตา และการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง เมื่อเด็กและผู้ใหญ่มีความรักผูกพันกันจริง เด็กและผู้ใหญ่จะเกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกัน พุดจากันพอเชื่อฟัง ความรักเป็นอาหารทิพย์เลี้ยงโลก ไม่ว่าเราจะถือกำเนิดมาเป็นชาวพุทธหรือชาวคริสต์

REGENCY

รสนิยมมีระดับ ไร้จนซี บรันดีไทย